

DEBRECENI PROTESTÁNS LAP

EGYHÁZI ÉS ISKOLAI HETI KÖZLÖNY.

<p>A lap szellemi részét illető minden közlemény a szerkesztőség címe alatt küldendő.</p>	<p>Megjelen hetenként egyszer szombaton, másfél íven. Előfizetési ár: egész évre 6 frt (12 korona), félévre 3 frt (6 korona). Hirdetések díja: <i>Benn a lapban</i> egész oldal 8 frt, féloldal 4 frt, negyedoldal 2 frt; <i>a borítékon</i> egész oldal 4 frt, féloldal 2 frt, negyedoldal 1 frt. Többszörös hirdetésnél árendemény adatik. Bélyegdíj minden hirdetésnél külön 30 kr. Egyes szám ára 15 krajcár.</p>	<p>Az előfizetési és hirdetési pénzek s a lap megrendelésére és szétküldésére vonatkozó összes megkeresések Kari Sándor tanárhoz (Rákóczy-utca 46. sz.) intézendők.</p>
---	---	--

Magyar királyi tudomány egyetem.

Napok óta írnak róla; magyarázzák, támadják, védik, — kinek-kinek ahogy jobban esik, — nem magát a tudomány egyetemet, melynek jellege szerintünk ebben a címben félremagyarázhatlanul adva van, hanem az egyetem jogi karának *Concha Győző* tollából kikerült ama véleményes javaslatát, mely egy sajnálatraméltó s általunk is elítélt, de egyszerűen éretlen sihedercsinnek is vett incidens folyamánként, talán mire e sorok napvilágot látnak, az egyetemi tanács jóváhagyó pecsétjével ellátva, immár ott fekszik a vallás- és közoktatásügyi miniszter asztalán.

Tudva van, hogy ennek a véleményes javaslatnak a genesise az egyetemi ifjúság kebeléből kiindult amaz erősen katolikus színezetű mozgalomra viendő vissza, mely a bezárult tanév folyamán az egyetemi épületben megtörtént keresztcsontkítások hatása alatt keletkezett szokatlan mérvű izgalmak közepette egyenesen a miniszterhez és azért fordult, hogy a miniszter a keresztet, mint a katolikus keresztyénség symbolumát rendeleti úton az egyetemi tantermekben kifüggesztette, ezzel a keresztyén szellem állítólagos megsértését torolja meg s tegye evidenssé, hogy ennek az egyetemnek a falain belül ma is a „keresztény katolikus szellem“ az úr s minden más szempont ennek az egyetemnek alárendelendő.

Az egyetemi ifjúság katolikus részének ily célból illetékes helyre beadott kérvényét a miniszter szokás és jó rend szerint véleményadás végett az egyetemi tanácshoz tevén át, ez azt viszont a jogi karnak adta ki s így jutott *Concha Győző* abba a helyzetbe, hogy mint a jogi kar előadója ismert javaslatát megszerkeszse; a jogi karral elfogadtassa s megindítsa azon az úton, hol annak sorsát és végkifejlő-

dését — legalább nagy körvonalakban, — manapság ki-ki előre láthatja s minden nagyobb arányú divinatori tehetség nélkül meg is jósolhatja.

Lentebb majd lesz szavunk a véleményes javaslatra.

De ezt megelőzőleg kötelességünk e kérdéssel összefüggőleg némely hírlapok tévedését helyreigazítani s egy nevet a gyanúsítás vádjá alól, pusztán az igazság szempontjából ezennel kivonni.

Azon a kari értekezleten, mely a *Concha*-féle javaslat sorsa felett döntött, — mint az egyetem jogi karának egyik tagja, — ki annak idején mint protestáns ember éppen azért neveztetett ki katedrájára, hogy e tudománynak (egyházi jog) ott az egyetemen legyen ne csak katolikus, hanem protestáns előadója is, — jelen volt *Kovács Gyula* is, — s ebből a körülményből, meg aztán abból a másiktól, hogy a javaslat egyhangúlag lett elfogadva, tehát az ellen *Kovács* sem tiltakozott, — némely lapok azt következtették, hogy *Kovács Gyula* az utóbbi időben kathólizált s mint afféle renegátnak a dolog természetéből kifolyólag immár a protestantizmushoz semmi köze.

Illetékes helyről vett informátió és felhatalmazás alapján kijelentjük, hogy ez a feltevés alaptalan. *Kovács Gyula* ma is protestáns s sokkal többet ad izlésére s apái vallására, sem hogy vallását elhagyni magának megengedhette volna.

Ez az egylk, a mit konstatálni akartunk.

A másik meg az, hogy *Kovács* a *Concha*-féle javaslatához a maga részéről csak azon feltétel alatt járult, ha annak a vallásbölcseleti tanszék felállítására vonatkozó része úgy oldatik meg, hogy e tudomány művelésére ott az egyetemen katedrát kapnak a protestánsok is. Értesülésünk szerint *Kovács* ezt egyszerűen kikötötte; a mit aztán a jogi kar annyira termé-

szetesnek és méltányosnak talált, hogy a részéről megindított további magán tárgyalások folyamán ez eszmének már maga Wlassich miniszter is megnyerett s nem lehetetlen, hogy a kérdés rövid idő alatt ebben a formában fog dűlőre jutni.

Megérdemli tehát az a Concha-féle javaslat, hogy közelebről szemügyre vegyük. Mert a kilátásba helyezett egyetemi protestáns vallásbölcseleti katedra ára ott van ebben a javaslatban megszabva. Nekünk legalább, kik természetesen egyéni véleményünket adjuk, úgy tetszik, hogy a mit ígérnek, nem ingyen ígérnek.

A javaslatot a „Magyar Állam“ december 4-iki számában, — a mint mondja, — „hiteles és hivatalos szövegben“ közli. — Ebből látjuk, hogy a jogi kar különböző, de valóban fontos okok alapján a miniszternek nem ajánlja, hogy a tantermekben a kereszteteket kifüggesztesse (nem voltak azok ott 1848. előtt sem kifüggesztve!); de mert (s itt idézzük a javaslat eredeti szövegét) „a budapesti egyetem legfőképpen alapításának katolikus jellegénél, de az egyetemet az idők folyamán gondozása alá vett magyar állam keresztény természeténél fogva is, — a vallásnak bizonyos fokú ápolására hivatott, — az egyetem, midőn hallgatóit a gyakorlati életre tudományjal elkészülve kibocsátja s tudorság koszorújával övezi, vallási fogadást vesz tőlök jövő társadalmi hivatások hűséges

betöltésére. Ez többé nem *értelmi, hanem valási tény*, a melynél helyén való, hogy vallási jelvény alkalmaztassék. Minélfogva szükségesnek látja a kar, hogy a felavatásokra, tekintettel a díszterem és a tanári és egyéb eskütételekre, a tanácsterem asztalán feszület legyen. Ugyancsak az a véleménye a karnak, hogy az egyetem alapításának megfelelőleg, az egyetemi istentisztelet újból rendeztessék; az egyetemi hitészónoki állás visszaálltassék s a bölcsészeti karban a keresztény religio bölcseletének tan-széke betöltessék“.

Erre az okoskodásra mindenekelőtt az a megjegyzésünk, hogy „*értelmi és vallási tények*“ ilyen merev ellentétbe állítása, olyan magyar találmány, mit a tudomány szempontjából igazolni alig lehet. Ahonnan helyesebb lett volna a gyermeket néven nevezni; az „*értelem*“ és „*vallás*“ helyett az „*államot*“ és az „*egyházat*“ említeni. Így aztán a distinctio érthetőbb, őszintébb és igazabb is lett volna. Mert noha nekünk az ideálunk éppen nem a szabad egyház a szabad államban, hanem a keresztényen egyház a keresztényen államban: az is bizonyos, hogy itt a Concha-féle javaslatban az állam és egyház egymáshoz való viszonyáról van — bár leplezetten szó. S ha így, akkor tisztában kell lennünk azzal, hogy a modern állameszme legislatoricus jellege újabb időben az egyházhoz való viszonyában Európaszerte a következő 3

TARCA.

János ereje.

(Adventi egyházi beszéd.)

A. i. Ján. I. 19—28. Máté III. 4.

Szeretett testvéreim, ker. gyülekezet!

A megígért szabaditót az idők teljessége adá az emberiségnek, a megváltó útját pedig János egyengette meg, az idők teljességének hatalmas előfutára, a Krisztusnak lánglelkű előhírnöke. Reá korának nagy szüksége volt, de nagy emlékezetének felújítására szükségünk van nekünk is.

Mert, ha lesújtó jelenség, látnunk az embert megdöntött erejének, megtört képességeinek omladéka között: épp oly fölemelő látni őt, az erkölcsi embert, magasabb tehetségeinek szárnyasapásai között, rendeltetése magaslatára törtetőn. Látni őt az emberi nagyság legvégső magaslatáig emelkedni, olyan látomány, mely minket is emel, buzdít, Istenhez közeledésre tanít és arra int, hogy a Szentlélek jóra segítő kegyelméért gyakorta könyörögjünk.

Istentiszteletünknek ez órájában — ez adventi napon — ilyen célból álljon előttünk ama prófeta, kit mai evangéliomunk fölmutat, János az úttörő.

Álljon előttünk, de nem úgy, mint a farizeusok követői rövidlátó szemmel látják őt, hanem úgy, a mint magát bemutatja, a Szentlélektől sugalmazott

mély érzelmű szavaiban: *kiáltó szó vagyok a pusztában.*

Álljon előttünk az önzetlen lelkesedésnek e nagy személyesítője, az igazságnak e hű tolmácsa, az eszményiekért lángolósnak e nagy kinyomata, a Krisztusban élő hitnek szeretetnek e nagy elve: Keresztelő János.

Álljon előttünk az igének hű szolgája és az ő szertelenül nagy ereje.

És ma, midőn a tudomány oly nagy előszeretettel nyomozza az erőket, az erők forrását és kapcsolatát: kutassuk ki mi is, miben állhatott János ereje?

Feleletül, sőt mai elmélkedésem főtételéül ki kell mondanom, miszerint *János ereje az ő életmódjában és életelvében áll.*

Bebizonyítják ezt az ő erejének most megjelölt tényezői külön-külön is, tehát

- I. mind *életmódja*,
- II mind *életelve*.

I.

Bethabara földén találjuk (Ján. I. 28.) a férfiút, ki korának szokatlan látvány, sőt félelmes tünemény. Bethabara ama föld neve, melyen állást foglal vala, mint az erős hadakozó, ki eldöntő csatára néz. A nevezetes pont, melyet választott, már nevével és emlékeivel jelzi hogy a céltudatos férfiú nem véletlenül jött ide, nem mindennapi eseményeknek, nem közönségesmérékzések szinterének szánta e helyet, de ösmeri, tiszteli Bethabara múltját és mindazt, mit felőle mond

irányban domborodik ki: 1. az állami sphärák teljes elválasztása az egyháziaktól, 2. ezen sphäráknak olyatén rendezése, hogy az állam az egyházi ügyekbe csak ott avatkozzék be, hol érdekei érintve vannak s 3. az állami suprema inspectio biztosítása az egyházzal szemben.

A két corporatió között meglevő viszony rendezésére nézve a hármasság irányelv következetes alkalmazása csak üdvösséges eredményekre vezethet mindenütt, — s főként az olyan államokban szükséges, ahol, mint nálunk Magyarországon nagy a cultus disparitas s az interconfessionalis béke a nemzet szellemi, erkölcsi és anyagi boldogulásának egyik elsőrendű feltétele.

Ahonnán mindenekelőtt azzal kell tisztában lenni, hogy vajjon az a „Magyar királyi tudomány egyetem“ állami intézmény-e, vagy pedig egyházi? Ha e felett döntöttünk, akkor a fentforgó esetben a modern állameszme említett jellege szerint könnyű a miniszternek s másnak is a modus vivendit megtalálni.

A kérdés fontos voltának Achillesi sarkát úgy látszik érzi Concha is, az egyetem jogi kara is; de a helyett, hogy azt erélyesen megtapogatták s a problémát a „vagy-vagy“ kérdőjele elé állítanák, óvatosan megkerülik azt; nemcsak, hanem olyan látitud magyarázatba bonyolodnak bele, melyből kifolyólag mindent igazolni lehet, a mi nem fogalmi képtelenség.

De mi másképpen distingválunk. Azt nem tagadjuk, hogy ennek az egyetemnek az alapját Pázmán Péter vetette meg, mikor fundatiójával a bölcséleti és theologiai kart létrehozta. Később ismét egyik róm. katolikus egyházfejedelem t. i. Loósy Imre hercegprimás bővítette azt a jogi karra nézve már más elbírálás alá esnek!) De a mikor az 1848-ik évi XIX. t. c. az egyetemet a vallás- és közoktatásügyi miniszter felügyelete alá rendelte, már akkor (sőt de facto azon 1773-ban kelt királyi leirat megjelenésétől kezdve, mely kimondja, hogy „universitas Pestina e professoribus sine religionis discrimine suo tempore deligendis coalescere debet“; az egyetem megszűnt katolikus lenni.

Mi azonban a súlyt az 1848-ik évi XIX. t.-cikkre fektetjük. Mert ez a törvény alkotmányos úton hozatott s kétségenkívül ennek a hatása alatt kél 1850. május 24-én az a miniszteri rendelet, mely nem felekezeti esküt szab elő a tanároknak nézve. Csakis ily előzmények után igazolhatók azok a nagy pénzügyi befektetések és áldozatok, melyeket az államkincstár 1867. óta az egyetemre hoz s a törvényhozás évről-évre örömmel megszavaz.

Szóval: ez az egyetem ma már igazán „Magyar királyi tudomány egyetem“, nem pedig „universitas Pestina catholica“. Mint közkinccshez, joga van ehez minden adózó magyar állam-

a krónikák ajka, legyen történet vagy legyen csak rege. Sőt sejtje a jóslatok sejtjelmes ígéreteit is, a rég megjövendőlt válságnak gyorsan közelgő napjait és a napokban reá néző szolgálatot is. A nagy és diadalmas fordulat napján hadd tegyen e hely *másodszor is* bizonyosságot az Ur kegyelméről, és hadd legyen méltó e tanúság a századok várakozásához és a *Dávid fiának* dicsőségéhez.

Ime Bethabaránál, itt* kelt át hajdan Dávid serege a Jordánon, hogy széttörtessék a pörtös abszolonnak terve. A kelő hajnal már diadalmasan köszönté az átkelt hadakat, „nem lön csak egy is, ki által nem kelt volna a Jordánon.“ (II. Sám. XVII. 22.) E naptól lön a hely *Bethabara*, azaz *átmenet háza*. Most, az idők teljességének hajnalán, e ponton áll a rendkívüli férfiú, az utolsó próféta, hogy Bethabara nevének új jelentőséget, a Dávid fia országának új diadalt szerezzen itt, az átmenetel házában.

És ime Bethabara prófétája felette erős, felette hatalmas.

A világban lakozó emberek a világból meritik erejüket, és a milyen gyarló az ő erőforrásuk, olyan gyarló az ő erejük is.

* Sám. II. idézett v.-ből csak az tűnik ki, hogy Dávid serege átkelt a Jordánon, de hogy *itt* kelt-e át, s ha *itt*, ettől nyerte volna-e a hely nevét, sem onnan, sem a parallelből ki nem világlik, s bár meggyőződés keltés okából szükség volna minden adat teljes tisztázása, elfogadtam e föltevést így is; hiszen a szónok fölhasználja a példázatot is, a visiót is, pedig történetileg egyik s e hiteles.

János pedig nem lakozik az emberek között, nem vesz részt a világ fiainak örömeiben, gondolataiban, érzéseiben. Nem részes a világnak sem reményeiben, sem aggodalmaiban, sem tanácsaiban, sem terveiben.

Nem eszi embereknek kenyerét, nem keresi emberek asztalát. Hajléka neki az Ur, miként a Zsoltárírónak és eledele Istennek ígéje. Élteti ötet az Urnak lelke, mely egykor táplálja vala a vizeket.

Nem eszik és nem iszik . . . Azért a világ szemei előtt érthetetlen, megfejthetlen tünemény. — Azt mondják vala róla: Ördög vagyon benne. Eljönnek ellenségei, a hatalmasságok követői, hogy megszámlatassák őt, hogy megkísértsék és megostromolják.

De meg sem közelithetik Körülsáncolá magát az önmehtagadásnak mélységes sáncaival. Elesége sáska és erdei méz. Eledelet eszi, a mint a természet adja, nyersen, emberi kéztől nem fűszerezve. Kenyeret hát nem eszik, *le nem kenyerezhetik* őt. Ruházatát emberi művészet nem diszité, Uralkodó izlés hatalma nem simitá és nem idomitá. A durva szőr csuha csak úgy fedi vállait, mint a bércet a vadon sűrű bozótja, de a legnemesebb szív kincseit takarja. Keblében — a durva mez alatt — istenországáért hevülő, a jóslatok teljesülését sejtő szív dobog.

Ime ez János, a nagy önmehtagadás, rideg bástyái között állva megközelíthetetlenül.

Ő Bethabarát nemcsak elfoglalá, de ime meg is erodíté a lemondás, a megrendítő önmehtagadás, a tántoríthatlan hűség erodítményeivel. Ellenfelei tanács-

polgárnak, bármilyen felekezethez tartozzék is különben s a miniszter elsősorban van arra hivatva, hogy felette a törvény korlátain belül szabadon rendelkezék s ne engedje hozzávaló jogát felekezeti intenciók által problematikussá tenni. Ez a modern állameszme fogalmából, mely teljességgel nem azonos a josephinizmussal logikailag következik s nem jól cselekesznek azok, kik e kérdést örökösen bolygatják s a különben is széttagolt magyar társadalmi élet földjébe a veszedelmes sárkányfogakat tele marokkal szórni meg nem szűnnek.

Mert, hogy hova vezethet ez? arra tanulságos példa a német kultur harc s az 1872-ik évi július 4-én kelt német-birodalmi törvény, mely az állam fenyegetett békéje biztosításának a szükségével volt indokolva.*

Mi sem a secularisatiót nem sürgetjük, sem a vallás és tanulmányi alap millóira nem kacsingódzunk (pedig talán ehhez is volna valamelyes jogunk!), de hogy az ország legelső, közadókából fejlesztett és fenntartott tudományos intézete katolikussá tétessék, — ez ellen szavunkat felemelni kötelességünk. Ne zavarjuk össze azokat a sphärákat! Nem kívánjuk mi, hogy protestáns egyetem legyen. Nem! hadd legyen tisztán, mint címe mutatja: „*tudomány-egyetem*“, melynek csarnokaiban, a haza minden fia, akár katolikus, akár zsidó, akár pro-

*E törvénnyel tiltattak ki a jezsuiták Németországból. E. L.

talanul állnak előtte, szinte szégyenlik merész megbiztatásukat, kételkedve fontolgatják, miként számoljanak be küldöiknek, mit mondjanak azoknak Jánosról, a csodálatos prófétáról, ki erős szándékkal áll helyén, az *átmenet házában*, a nagy idők és nagy változások színterén, a nagy és új eszmék átmenetének kapuján, hogy diadalt vegyen az idők teljességének hajnalán, és ne legyen egy is, ki át nem kelne a Jordánon viradatig. Ime János *erejének első tényezője*: az *ő életmódja*.

II.

János erejének másik kulcsa, de nem másodrendű, hanem végső okfeje az *ő életelve*. A külső életmód, mit az emberek folytatnak, nem alkotja, csak *mutatja az embert, csak sejteti benső lényegét*. És mivel az emberek a külsőből itélik meg egymást, igen sokat adnak arra, hogy az *ő életmódjuk* külsőképen a leg-tetszetősebb színekben mutassa be őket embertársaik előtt. Ruha *tisztesség* — mondja a mi korunk is; és hogyne törekednék minden halandó a tisztességre, már csak ilyen értelemben is. „A ruha jellemzi emberét“, mondja egy lángeszű író is, (Shakspeare) habár csak félkomolyan, és minél inkább belemerültünk az anyagi világ szerelmébe, minél inkább rabul esünk az anyag elvőség (realismus) forgatagában: annál döntőbb fontosságú reánk e jellemzés minősége, annál kétségbeesetebben küzdünk, hogy a társadalomban külső életmódunk szerint kedvezően jellemeztessünk, hogy öltö-

testáns, ne tanuljon mást, mint tiszta erkölcsöt, tudományt, szívben, lélekben s a hazaszereteten összeforrást.

Ebből kifolyólag a mennyire helyeseljük az egyetem jogi karának állásfoglalását, a midőn a miniszternek a keresztek tantermekben leendő kifüggesztését nem javasolja: éppen annyira csodálkozunk azon, hogy az egyenes út közepén megállott s ugyanazt a felekezeti vagy egyházi symbolumot a doktorra avatás alkalmával, vagy a tanári s egyéb eskütételekre szolgáló termekben már szükségesnek tartja s látni óhajtja.

Az indokolás ugyan eléggé csinos s teljességgel alkalmas a jóhiszeműek megtévesztésére. De nekünk lehetetlen rá nem mutatnunk arra, hogy Concha úr és társai itt vették igazán hasznát amaz általunk fentebb kifogásolt fogalmi sacrificiumnak, hol nagy ártatlanul „*értelmi és vallási tények*“-ről beszéltek; nem pedig, a mint kellett volna, „*államról és róm. kath. egyházzól*“.

Pedig a kettő éppen nem egy ám! S mi alig-alig tudunk ama gyanúnk lidérc-nyomása alól menekülni, hogy ez a fogalmi elkeresztelés szántsándékos volt s a csattanós konkluzió kedvéért követtetett el. Hogyisne!? Hiszen a vallásos indokok előtt minden okos ember meghajlik; de nem ám a katolikus egyház érdekei előtt! Pedig itt ez van leplezgetve.

zetünk se essék megrovás alá, hogy megnyerhessük a közfigyelmet és köztetszést az utolsó divat magas szempontja szerint is, és eként . . . boldogok legyünk.

Nem gúnyolodom ker. testvéreim, hiszen nekem fájna kigúnyolni testvéreimet, csak azt mondom, a mi igaz és épen a ti fölfogástok szerint igaz.

Nem a dús asztalokról és nem a költséges öltözetről kívánok már szólni, csak arról, a mi ránk erőlteti mindezt, csak arról, a mi aláassa erkölcsi örönket, szánandó gyarlóságba ejt: ez a gondolkozás, a keblünket elfoglaló *életelv*. A mily szabadbá és erőssé tette ez életelv *Jánost*, oly erőtlenné, félénkékké. földhöz tapadókká tesz minket. Mert a mi az életmód megélhetés neve alatt ránk erőszakolja ezernyi aggodalmainkat, a mindennapiság ezer apró, észrevétlen bilincseit: az nem maga az élet, nem is a sors, nem is a társadalom és semmi egyéb megvádolt fogalom, hanem egyes egyedül a lelkünk felett uralkodó *életelv*, a gondolkozás. Ez a láthatatlan hatalom, életelved legörnyeszthet, elcsigázhat, avagy fölemelhet, erőssé tehet, miként *Jánost*.

Most vegyük, hogy e fölemelő életelv hozzád jön, megragadja kezéd, biztató, mérész tekintetével rád hajol és ezt mondja neked: jer! Mersz-é vele menni, tudsz-é, mersz-é szakítani a nem hozzá valókkal, a te világgoddal?

Álljak meg, esküdjem fel egy *elvnek*, egy eszmének, és néki szolgáljak egyedül? Érette felejtsem el az én kenyeremet, asztalomat, öltözetemet, szoká-

Megjegyezzük, hogy nem mint symbolumbántó reánk nézve a kereszt, mert hiszen külföldi protestáns hittestvéreink — és éppen Helvétiaiban is, — mindenütt elfogadták s templomaikon, tornyaikon s rituális cselekményeknél használják is azt. (Nálunk a hazai s itt nem tárgyalható történelmi fejlemények tették a reformátusokra nézve lehetetlenné!) Hanem igenis bántó reánk nézve az a klerikális és ultramontán szellem, mely mint az árnyék a kereszt nyomában ott feketélik s egy idő óta nehéz idők átka gyanánt közéletünk minden intézményeire ránehezeden akar. Ugyan van-e még Magyarországon olyan ember, — a minisztert sem véve ki! — a ki e rémet ne látná!? Hiszen ez kísért az erdélyi püspöki címben; erre ismerünk a néppárt aktiójában; a Majláth-féle térítésekben s minden olyan mozgalom hullámvéréseben, hol a háttér rekatholizáló ecsettel van kifestve.

Ezért kell nekünk ama Concha-féle javaslat ellen határozottan állást foglalnunk; még pedig nemcsak a reformátusok, hanem általában mindazok nevében, kik honpolgároknak, jó hazafiaknak tartják magokat akkor is, ha történetesen papjok a bibornoki kalapra soha nem reflektálhat. — Elég volt már a katolikus mázból. Hü fiait ennek a hazának a más egyházhoz tartozó honpolgárok is s az államhatalom csak kötelességét teljesíti, ha gondja van

simat, sőt az enyéimet is talán? Elsziveljem-e, ha megrónak, megvetnek, különnek mondanak, bolondnak kiáltanak az emberek? Kényelem, köztisztesség, népszerűség, emberek tetszése . . . avagy árván hagyhatnák-e titeket egy igazságért és a vele járó bolond cimért?

Maradj tied között. mondaná neked az igazság, sok atyádfiait kellene megszomoritanod és mely sok játékszereidet kellene megútálnod érettem. Nem kívánhatom ennyi papírvárnak szétszórattatását. Nem kívánom, hiszen a legbolondabb kívánságnak mondanátok. Nemde az igazságnak kell kitérni előledek, és az eszmének kell kitérni a *bolond* cím elől melyet ti oly nagy joggal dobnátok reá?

De a ki egy nagy életelv szolgálatába áll, ki egy nagy igazságtól hajtatik és vezéreltetik, ki egy nagy eszmének hódol igaz hevülettel és egész lelkével, az nem szolgál két *Urnak*, az céltudatos szilárd léptekkel halad át az életen. Az ilyen lélekben alakot ölt az igazság, szemei előtt más körvonalakban rajzolódik az élet, nagy iveretéknek elragadó boltozatával nyílik és bontakozik ki a mennyország, de lábai alatt parányivá zsugorodik a föld határa. Kenyere neki az ige, öltözete az igazság; elenyészik, elnémul körötte a mindennapi, akár búsító, akár csillogó. És az emberek? Az embereket ő már nem látja, ő csak földi testvereit tudja és szereti a Krisztus lelkének nagy szeretetével.

Izlésüket, itéletüket nem rettegi, megvetésüket meghocsátva munkálja boldogságukat, jobbulásukat.

arra, hogy ezeknek lelki ügyei védve legyenek.

A mi pedig azt a vallásbölcseleti egyetemi katedrát illeti: hát ahol pusztán hitvallási dologról van szó, ott mi nem igen szoktunk alkuozni: állunk rendíthetetlenül az ősi fundamentumon s bizony nem egyszer erős kifogásaink vannak azok ellen, kik problematikus ingoványokban kalandoznak. De bocsánat! a vallásbölcselet talán még sem egészen olyan dolog, a melyre akár reverendát, akár palástot lehetne kötni. Ellenkezőleg, olyan tudomány az, mely köztudomás szerint éppen most van forrásban s olyan területeken mozog, hol kötött marsch-routával legfeljebb csak hátrafele lehet menni. Szóval: nem helyeselhetjük a tudományt kényszer-zubbonyba szorítani; készüljön bár az a zubbony akár Genfben, akár Rómában. Vagy talán az lenne a kötelessége ennek a professornak, a mit a „Ratio Educationis“ így ír elő: „sacrificium missae quotidie peragere?”

Ez az elvi álláspontunk! Ha azonban azon az országos egyetemen a jogi kar javaslata szerint e tudományra csakugyan katolikus tanszék állíttatnék fel, akkor kénytelenek volnánk a két rossz közül a kisebbiket választani s követelnénk a katedrát a protestánsok számára is. Azt szerettük volna, ha Kovács Gyula úr is így állítja vala fel a kérdést. Különben

Az eszme szolgája Ő, az igazság lámpahordozója. Odalövellő lámpája fényét, hol a sötétség a legmegszokottabb, sőt legkedvesebb, . . . hol a betörő sugár csak riadást és szitkozódást kelthet. De hát a társadalom tetszésére, a népszerűség és köztetszés mosolyára nem vadászik ő? Hiszen a korszellemnek és közvéleménynek legkedvencebb bálványait döntögeti ő, az uralkodó eszmék ferde építményeit, prédikálván Bethabarában és a lelki életnek egyéb pusztaságain.

Csak ily magas életelv, minő a Jánosé vala a Krisztusban emelhet ily messze a földiektől, ily közel a lelkiekhez. Csak ily nagy életelv adhat oly átható világosságot a szólásban, oly lelkesedést a hűségben és oly merészséget a cselekvésben.

Ime János Bethabarában! Egy rideg magányban, durva kövekből épített világító torony a sötét messzeség felett. Világító torony ő, benne az igazságnak olaja lángol, a világot átható eszmenek, a Megváltó Jézusnak evangéliuma.

Nem öltözik emberi művészettel készített ruházatba, mert felöltözé immár a Krisztust. És nem fogadja el a nyujtott méltóságokat; nem akar hivattatni sem Illyésnek, sem Krisztusnak, sem profétának.

Vallástétele méltó az ő életelvéhez és szolgálatahoz.

„Kiáltó szó vagyok a pusztában.“

Miért nem mondja, hogy János, miért nem mondja hogy proféta?

Magamért nem vagyok semmi, . . . az én Uramért

hiszszük, hogy ez esetben tudni fognák kötelességüket a többi hazai egyházak is.

Ilyen formán gondolkozunk végre az egyetemi hitszónoki állás visszaállításáról is. Avagy miféle vallású lenne az a „sacer orátor“? Ha volna olyan „egyetemes“ pap, mint ahogy van „egyetemes“ kulcs! De mert nincs, hát lenne róm. katolikus. De hát mi jogon? Ha az egyetem katolikus egyetem volna, — értenők. Ha pedig nem az, akkor interconfessionalis szempontból, meg a valódi szabadelvűség, meg a haladó kor, meg a jog- s vallásegyenlőség, meg sok más nagyfontosságú elv szempontjából, valószínű Éris almájának tartanók, ha más felekezeti isteniszteletek mellőzésével ott az egyetem falai között egyedül csak katolikus kultus rendeztetnék be s ennek ellátására statuálnának az a hitszónoki állás.

Mindaddig, míg az egyetem állami jellege evidens; mindaddig, míg annak csarnokaiban jogegyenlőség uralkodik; mindaddig, míg az ifjúság ideális nevelésére s hazafias összeforrására adunk valamit: valljuk azt, hogy hazánk jövő fejlődése s e fejlődés békés és egészséges iránya attól függ, ha vajjon van-e bennünk erő a reactionárius intentiókat visszazorítani s a liberális lobogóját fennen lobogtatni. De ebből következik az is, hogy a felekezeti érdekbéczésnek ott az egyetemen semmi helye. Mi

vagyok, ha valami vagyok. Az én Uram a Krisztus én pedig az én Uramnak, a világ megváltójának, a benne földre szállott igazságnak kibocsátott hangja, megtérésre hívó kiáltó szava vagyok. Ő az igazság, Ő az élet, én csak a hirnök, én csak a kiáltó szó ő felőle.

János erejének kulcsa, a nagy és örök *életelv*, mely a Krisztusból fakad.

Nagy életelvből sarjadó lemondás, nagy önmegtagadás, boldog önzetlenség!

Minket az önzés boldogít, mert anyagelvűek vagyunk, Jánost az önzetlenség, mert az eszme hive, szolgája.

De Jánost megérzi vala Jeruzsálem, az egész Judea és a jordánmelléki tartomány. Megérzik, hogy ingyen se mondhatja Izrael háza: Ábrahám a mi atyánk. Megérti, hogy Ábrahámiban nem idvezülhet. Hajdan a vitézek ezrei keltek át Dáviddal a Jordánon, most a tartományok százezrei jönnek Ábrahámától a János keresztségéhez, a megtérésnek földére, meghódolva a Dávid fiának.

Megértik, hogy Ábrahám maradékinak kell lépni az újszövetség Bethabarájába, a hit útján való átmenetel kapuiba, mert Isten a kövekből is támaszthat fiakat Ábrahámnak.

A tartományok megmozdulnak, zsiabongó seregek özönlének Jánoshoz, meghódolván a Dávid fiának, bűneikről vallást tesznek és megkereszteltetnek. Sietve

a magunk számára sem kérünk belőle; más egyházzal szemben is elítéljük azt.

Sajnos! van elég ok, (nálunk Magyarországon az elégnél több!) hogy az egyházak egymásra féltékeny szemmel nézzenek s maholnap oda jutunk, hogy nem a komoly törekvés, munka, tehetség s erkölcsi erő, hanem a keresztlevél jelöli ki helyünket és rangunkat a magyar társadalomban. Szerencsétlen jele ez a nehéz időknek. Mi lesz a vége? Isten a megmondhatója. Egyet azonban megmondhatunk: mi nem provokálunk senkit; ott, ahol méltányos jogok kielégítéséről van szó, útjában nem állunk senkinek. Suum cuique! De azt a katolikus egyház se vegye tőlünk rossz néven, ha a méltatlan sérelmeket észrevenni van még bennünk érzék s a maszlagot mézes kalácsban sem veszszük be. Ezt akartuk csak a miniszter döntése előtt elmondani.

Debrecen, 1900. dec. 8.

Eröss Lajos.

Zárszámadás.

IV.

A protestáns egyházak belélete. — Anyagi helyzet.

E hazában tehát a törvényesen bevett vallásfelekezetek közti teljes egyenlőség és viszonyosság még ma sincs meg; nemcsak de a szigorú igazság, a tények szerint azt is mondhatjuk, hogy a protestáns egyházak államjogi helyzete a bécsi és linci békekötések alapján,

özönlének az átmenetelnek házába, hogy az idők teljességének hajnalán egy se maradna. ki át nem kelt volna a Jordánon. Az Úr adta ez erőt Jánosnak a benne lángoló eszme, a benne világoskodó életelv által.

János magas lelkesedése, nagy életelve a benne lakozó Krisztus ottan-ottan testet ölte azóta is az Úr szolgáiban az evangéliom hordozóiban, a reformátorokban és utódaikban és hatásuk alatt a korszellem mindannyiszor átmenetházává, átalakulás kapuivá változott.

Soha nem álltunk közelebb Bethabara nagy emlékeihez, szilárd szándékra intő határaihoz, mint napjainkban.

Imádkozzunk a kegyelemért, hogy levetkezhessük a világot, a kenyérért és ruházatért görnyedező felénkséget, erőtelenséget; könyörögjünk, hogy megehessük a mi Atyáinknak sanyarú kenyerét. megihassuk az apostoloknak keserű poharát, felövezhessük az önmegtagadás és tántoríthatlan hűség szegénységét, a János bőrmezét, ő vele és az Úr igaz hűsével felöltözhessük a Krisztust. Hogy megállhassunk a tartományokat meg-rázó és átalakító hullámverésekben, a korszellem átmenetelének házában diadalmasan. Nem úgy, hogy a pokol kapui diadalt ne vehessenek, de úgy, hogy a pokol kapui végre mi vehessünk diadalt. Amen.

V.

az 1848. évi 20. t.-c. 2-ik §-ának a szellemében nincs biztosítva még ma sem; anyagi fenmaradásának biztosítékait is nem nyeri oly mérvben az államtól, mint az éppen magának az államnak is érdekében állana.

A magyarországi protestáns egyházak államjogi helyzetét nem tarthatom biztosítottak a következők miatt:

a) Ezen egyházak autonómiája (öntörvényhozás, önkormányzás) elvileg kizár minden kívülről jövő beavatkozást az egyház beléletébe, még akkor is, ha az a beavatkozás a jó akarat színe alatt történik. Innen, hogy p. o. hazánk leveretésének szomorú idejében míg az egyház élete, fenmaradása iránt a legsötétebb aggodalommal fogadták a protestáns egyházak a parancs szóval rendelkező és az egyház egész multjából, történelmileg kifejtett jogállásából tabula rását csináló Haynau-féle katonai parancsot 1850-ben mely a protestáns egyházakat káplár bottal akarta kormányozni, valamint az Albrecht főherceg rendeletét 1854-ben, mely szintén az egyházak megkérdése nélkül, önkényűleg rendelkezik: addig az egyházszervezésre felülről 1856-ban adott törvénytervezetre az egyházkerületek egyértelműleg a legnagyobb határozottsággal kijelentették, hogy azt, úgy is mint eredetere az egyház autonómiáját sértőt, úgy is mint tartalmával az egyház alapelveibe ütközőt semmi szín alatt el nem fogadják; a 3 év múlva kiadott Császári Nyiltparancsoknak (patens) pedig rendületlen bátorsággal ellene szegülnek, holott ez nemcsak osztrák, de még németországi és protestáns tudósok véleménye szerint is sokkal több jogot biztosít a magyarországi protestáns egyházaknak, mint amennyivel bírnak a németországiak; továbbá világi előnyöket, nagy fizetést helyez kilátásba az egyházi alkalmazottaknak, püspököknek, espereseknek; de meg némi alkotmányos színezetet is akar mutatni, a midőn az 1791. évi 26. t.-c. 4-ik §-ában adott jogára hivatkozik a fejedelemnek és az 1791. évi budai és pesti zsinatok végzésének végrehajtójául mutatja be magát. — A magyar protestáns egyházakba a trójai faló ajándékát akkor belopni nem lehetett. De a nemzeti törvényhozás akkor, a mikor a jogérzék, az alkotmány tisztelete, a liberáliszmus ép volt e nemzet fiaiban: 1848-ban tudta még, mely utat kell követnie a protestáns egyházak felségelésében. Mert úgy utasította a minisztert, hogy az 1848. 20. t.-c. 3-ik §-ának részletes alkalmazására nézve a felekezetek *meghallgatása után* terjesszen be törvényjavaslatot. És ezt a protestáns egyházak alkotmánya, békekötésekben biztosított államjogi helyzete meg is várja. Ezzel szemben hazánk újabb alkotmányos törvényhozása nemcsak a tanügyet rendező 1868. évi 38. t.-cikket alkotja meg a protestáns egyházak megkérdése nélkül, a melynek szükségességét ugyan még vitatták, de szükségességét hatalmas erővel védte Révész Imre, hanem ugyanilyen módon, az alkotmányos út teljes ignorálásával belenyúl 1898-ban a protestáns egyházak önállását, függetlenségét legmélyebben érintő kérdésbe: az egyház hivatalnokainak, a lelkészeknek fizetésrendezésébe, kétségen kívül ellenére az 1848. évi 20. t.-cikk 3-ik §-ának, ennek szellemének, valamint a protestáns egyház alkotmányának, mely mind a kettő az egyház *egyetemének* — magasztos hivatása, magas kulturai feladatának sikeresebb megoldása, teljesítése céljából adandó állami támogatást kontemplál és vár. *Es* a törvény pedig egyes hivatalnokoknak rendel fizetést, igaz ugyan, hogy az egyházi hatóságok közvetítésével kézhez szolgáltatva, de megállapítva lehetőségét annak, hogy azok kikerül-

sével közvetlen magoknak a lelkészeknek. (1898. évi 14. t.-c. 17. §)

b) A bécsi és linci békekötések a protestánsoknak *e hazában mindenütt* szabad vallásgyakorlatot biztosítanak. Pacificationis viennensis Art. I. §. 1, 2.: „Sua Majestas omnes et singulos status et ordines in sua religione et confessione *nusquam* turbabit stb.“ 1608. koronázás előtti 1-ső t.-cikk: „Religionis exercitium *ubique* liberum relinquatur stb.“ — Továbbá Pacif. lincensis Art. I. Decr. II. „Omnes status et ordines liberum habeant *ubique* suae religionis exercitium stb.“* Ezt a *mindenütt* való szabad vallásgyakorlatot alterálni látszik a maga részéről az 1898. évi 14. t.-c. 2-ik §-ának 2-ik bekezdése ezzel: „Az új lelkészi állások jövedelme csak akkor egészítették ki 800, illetőleg 400 frtra, *ha a vallás és közoktatásügyi miniszter* az új lelkészi állás szervezését az illető felekezeti előterjesztése alapján *indokoltnak tartja*“. Nem kell egy újabb abszolút uralom, csak az ultramontán reakció hatalmasodjék el még jobban, a mihez pedig folyvást gyarapodó kilátásaink vannak és e reakciónak gondja lesz reá, hogy a miniszter minél kevesebb új lelkészi állás szervezését találja indokoltnak a protestánsoknál!! Hogy ez alapon e §-t nem lehet összefüggésbe hozni ama békekötések és törvénycikkeken biztosított szabad vallásgyakorlattal?!... Igenis lehet. A szabad vallásgyakorlat feltételezi mindazon kellekek meglétét, melyek a vallás gyakorolhatóságához mulhatlanul megkívántatnak; tehát istentiszteleti helyiség, az istentiszteletet vezető, szolgálatot tevő egyének, azaz lelkészek stb.“. Ha már most valahol gyülekezet alakul, de lelkipásztorja nincsen, az a gyülekezet az ő vallását nem gyakorolhatja, hanem gyakorol egy idegen vallást és ezzel a magáéra nézve elveszett. Ha a magyar nemzet valahára eljutott annak felismerésére, hogy az egyházakat az ő hivatásuk teljesítésében támogatni kötelesség, így a protestáns egyházakat is legalább attól fogva, ahogy a nemzetiségi egyházakkal is teszi ugyanezt: midőn az új lelkészi állások szervezését, illetőleg az azoknak adandó fizetés kiegészítést — ha bár az állam pénzájára tekintettel is, — feltételhez köti, ezzel fegyvert ad egy lehető reactionárius kormány kezébe a segély megvonásához ott, a hol esetleg arra mulhatatlan szükség volna, tehát magának a vallásnak szabadgyakorlatát gátolja a mi a protestáns egyházaknál az ő államjogi létezésüket biztosító okmányokba, alaptörvényekbe ütközik, esetenként azt teszi illuzóriussá. A magyar állam kötelességvállalása ezen §-ban összeütközött a régi törvények nyújtotta államjogi biztosítékokkal. Az ilyen tények pedig mindannyian a magyar protestáns egyházak államjogi helyzetének szilárdságát ingatják. És ameddig ilyenek történhetnek a protestáns egyházakkal e hazában, melyben azoknak keletkezésük első perce óta mind máig különböző módon ugyan, de szakadatlan harcot kell folytatniok az életért, azok államjogi helyzetét nem tarthatjuk biztosítottak.**

Éppen ilyen bizonytalan, ingadozó anyagi helyzetünk is. Azaz szegények vagyunk. Midőn e témát felmlitem: nem a megszokott jeremiádokat és nem az elcsépelet frázisokkal akarom arról elsírni, hanem konkrét adatokkal akarom illusztrálni, nem is közvetlen az egyházaknak, hanem az azokat fentartó szegény

* Idézve Révész I. „Munkái a pátens korából“ 83. l.

** Cikkező okoskodását s erre épített következtetését nem tehetjük magunkévá. Más dolog gátolni a vallás szabad gyakorlatát s ismét más új lelkészi állások szervezése esetén ezektől esetleg a fizetés-kiegészítést megtagadni. Szerk.

protestáns magyar népnek nyomorúságát. Talán szabad lesz egyszer erről is beszélni.

Tehát mi is követelünk egyházi hivatalnokainknak a korhoz illő tisztességes fizetést; egyelőre megelégedvén 6—800 frttal, majd igényt tartva (és egyéb hivatali állások példájára jogosan is) többre, p. o. 1200 frtra. Továbbá óhajtjuk egyházunkat is anyagilag olyan helyzetbe juttatni, hogy istentiszteleti és iskolai szükségletei is fennakadás nélkül és a szent és nagy ügyhöz méltóan mindenkor kielégítést találjanak. És mert erre magunkban nincs erő, kihez fordulunk? az államhoz. Erre jogot ad nekünk az 1848. évi 20. t. c. 3. §-a. Viszont az állam — feltéve, ha valamikor hajlandó lesz a prot. egyházak követeléseit a maga egészében kielégíteni! — hova folyomodik pénzért? Felelet: az adózó polgárok zsebéhez, vagyonaéhoz. És hogy áll ma Magyarország adózó népe? Felelet: az áldott nagy Alföldön még — hiszem — van jölet, tehát adózási, teherhordozási képesség, de a hegyi vidékeken, így az egész Erdélyben rohamos léptekkel jön a szegény, Isten adta nyere a Bástia szekereinek a kora.

Egy pár adatot! Van itt p. o. egy egészen rendezett viszonyok közt élő gazda, több falu határában összesen 45 hold föld birtokkal. Ez a gazda fizet állami, községi adóban, mindenféle mellék terhekben évenként legalább 50 frtot; ezenkívül egyházi terhe volt (a legközelebbi időkben megszűnt) közel 10 frt. Már most Erdélyben az éghajlat és egyéb természeti viszonyok következtében a föld termőképessége, a gabona hozama sokkal kisebb lévén, mint az Alföldön (átlag 5—6 mag a búzájánál), ennek a rendezett viszonyok közt élő gazda embernek a 45 hold földje után jó termés idején van holdankint egyre-másra legfeljebb 5 frt tiszta jövedelme, gyengébb termés esetén 4 frtja, tehát összesen 200 frt az a pénzkészlet, a melyet ő évenként háza, családjára fentartására fordíthat; azaz egy gazdától, a ki maga a házanépénél legfeljebb 200 frtot szabad hogy felemésztszen, községe, egyháza és az állam 60 frt évi adót elvesz. Továbbá egy szegény ember, a kinek nincs egyebe egy kis viskójánál és a körülte fekvő csekély belsőségnél (esetleg van, hogy 7—8 élt kell táplálnia) az itt lehetséges 5 havi munkaidő alatt átlag 30 kr. napszámmal szerez évenként 45 forintot és mindennemű adója kitesz 12 frtot. Háromszék-megyéből tudok esetet, hogy egy szegény özvegy asszony 23 hold föld birtoka után hordoz 60 frt állami és községi terhet, ezenkívül, ha rossz termés van, a mikor a presbyterium nem engedi, hogy a pap illetményét természetben adják be, mint fél képes 6 frt 50 krt. És mint tudjuk, Háromszék a magyarság végvára Oláhország felől, de azt is tudjuk, hogy e székely megyékből özörlik a magyarság Oláhországba. — Az erdélyi nép a természeti viszonyok befolyása alatt is komoly, nagyon kedélytelen. De annak a szegénységnek, mely e nehéz életmódból folyik, a nyomai az arcokon szívfaecarók. Hiszen ennek a boldogtalan népnek egész életén át a tápláléka csaknem mindennap ugyanaz, szegényes nyomorult. Mi adna aztán neki erőt a munkához! Hát ha az ilyeneket hallani nem kellemes is: rámutattam ezekre azért, hogy kérdezzem meg: kinek van lelke e szerencsétlen népet még adóval terhelni hivatalnokok fizetés emelése, az egyházak egyházi és iskolai szükségeinek állam által leendő tisztességes fedezése céljából? És ez így van évről-évre a lakosságnak legalább $\frac{4}{5}$ -öd részénél. És mikor ez így van; mikor milliók éheznek; mikor a nemzet mint kultur állam összeroskadóban van

a nyugati kultúra terheinek hordozása alatt: azok a kiváltságosok a nemzeti közművelődés céljaira szánt javakat még mindig élvezik! És ha lehetne, megkérdeznék az államkormányt, vagy a törvényhozást, vagy még inkább magát a nemzetet, vajjon a 20-ik században sem látja még eljöttnek az idejét, hogy megszüntessen egy kiáltó anakronizmust, a feudális kornak egy sötét maradványát, a már nemcsak liberális, de mindinkább demokratikus alapokon szervezkedő polgári társadalomban egy kiváltságos osztályt, a melynek tagjai, mint roppant hűbér birtokok urai nehezednek rá az élni akaró és az államnak használó elemekre, a melyek azok miatt fejlődni nem képesek! megkérdeznék a nemzetet, vajjon nemzetgazdasági szempontból meddig nézi még el, hogy sok milliókat (45 millió frt) érő vagyona lekötve néhány embernek adjon a mai szegénységtől annyira kirívó dús jövedelmet, a melyből milliók élhetnének, vagy a nemzeti művelődés nyerne fellendülést!?

A kath. egyház és klérus használatában levő roppant nemzeti vagyonra gondolok. És ámbár e dologban az egész világ oly mélyen hallgat, én nem félek határozottan kijelenteni, hogy akár általában kultur célokra, akár közelebről az egyházaknak az 1848. évi 20. t. c. 3-ik §-ának a szellemében leendő felsegélése céljából a szegény nép filléreit venni igénybe addig, míg az éppen kultur célokra rendelt nemzeti közvagyon ott van lefoglalva az arra nem illetékesek kezében, — ez oktalan politika.

Magasabb kulturfeladatok teljesítéséhez mindenestre szükség, hogy a kultúra szolgálói, munkásai gond nélkül élhető helyzetbe tétessenek. Az egyház magasrétos hivatását munkálók is igényelhetik ez anyagilag biztosított életet. Viszont e biztosítást várhatja az egyház, az államtól követelheti az 1848. 20. t. c. 2-ik és 3-ik §-ának végrehajtását, de ez utóbbit nem az adózó polgárság, főleg a szegény nép tovább terhelésével, hanem a *kultur célokra adott egyházi javak lefoglalásával* és ugyancsak kulturcélokra (tehát az egyházak felsegélésére is) fordításával felekezeti tekintetek nélkül, mely ténynyel egyszersmind a 2-ik §-ban kinondott teljes egyenlőség és viszonyosság felé is hatalmas lépéssel közeledünk. És e javak lefoglalásához, saecularisatiójához megtalálja a nemzet a jogos alapot magoknak az egyházi javaknak természetében, keletkezésük módjában, továbbá a történeti előzményekben; végül a józan és igazságos állampolitika útásításaiban.

Az egyházi javak természetéről, eredetéről tudunk mindnyájan annyit, hogy azoknak nagy része állami, nemzeti közvagyonból adatott, foglaltatott le a keresztyénséget, vagyis a mi ezzel akkor egy és ugyanaz volt: a civilizációt egyedül ápoló, terjesztő *keresztyén egyház* illetőleg annak szolgálói részére. Sőt arra is vannak adataink,* hogy azokban a dús katolikus egyházi javakban nem csekély értékű protestáns — olyan egyházi javak is vannak, melyeket azoktól, mint tulajdon szerzeményt erőszakkal vettek el a fegyveres üldözések alatt a katonai hatalomra, állami támogatásra támaszkodó katolikusok. Ha jól tudom: 1870-ben a törvényhozás küldött ki egy bizottságot ezen javak természetének, illetőleg annak megvizsgálására, melyek magán és melyek állami adományok a katolikus egyház és magas klérus használatában levő javak közül, a mivel kormány és nemzeti képviselő

* L. Révész „Figyelmező” 2-ik k, 528 kk!

elismerte azt a különben is kétségtelen igazságot, hogy egyszer már el kell dönteni e kérdést. Azonban a döntés elmaradt. A katolikus magas klérus ma is duskalkodik, a nemzeti művelődés és a tiszta jó magyar nép pedig sinylődik, nyomorog.

Az egyházi javak lefoglalásának és az ezen tényhez való jognak meg vannak a maga történelmi előzményei.

Erdélyben — a mely föld a nemzeti fejedelmek uralkodása idejében fényes bizonyossága a magyar ember vallási felvilágosodottságának, keresztyén türelmének, a lelkiösmereti szabadság feltétlen tiszteletének, már 1542-ben felmerül a saecularisatio eszméje; a rendek csakhamar lefoglalják az egyházi javakat; 1556-ban a kolozsvári országgyűlésen a foglalást szentesítő törvényt terjesztenek Izabella királynő elébe, a melyet ugyan ez akkor még nem szentesít, de az 1558-ik évi kolozsvári országgyűlés kimondja az egyházi javak lefoglalását.* A tulajdonképeni Magyarországon a mohácsi vész után 1526. novemberben az országgyűlés ezt a végzést hozta: „Az elesett főpapok hagyatékaik s megürült székeik jövedelmei az ország védelmére fordíttassanak.“ Az 1621. nikolsburgi béketárgyalások folyamán hangoztatják, hogy a törvény nem tilalmazza a papi javaknak az ország közszükségeinek fedezésére fordítását.** És csakugyan mind Magyarországon, mind Erdélyben voltak lefoglalva egyházi javak és adattak egyeseknek vagy fordítottak az ország védelmére, tehát még nem is az alapítványozásokban kijelölt célokra. Erdélyben pedig a katolikus püspökség épen el volt törölve és míg a 3 felekezetnek: református, evangélikus, unitárius püspöke volt, addig a római katolikusnak csak vikáriusa egészen 3-ik Károlyig.

És hogy a saecularisatióknak voltak hivei az országban is, a törvényhozásban is, ebben a században is, azt fentebb láttuk. Deák bevette e pontot egyházpolitikai programjába, de a kiegyezés megvédése érdekében el kellett azt akkor ejtenie, hogy a nagybefolyású klérust egész politikájának, tehát magának a kiegyezésnek ellenségévé ne tegye, hogy az országnak akkor legfontosabb kérdését, a kiegyezés sorsát kockára ne dobja. Ő utánna nincs államférfi, a ki e dolgot újra felvegye. Ellenben vannak jelek, melyek olyan áramlat keletkezésére mutatnak, a mely saecularisatio helyett azon javaknak a katolikus egyház és papság kezeiben maradását, tulajdonjogát örökre biztosítsa.

A helyes és igazságos államkormányzás megkívánja, hogy az állam polgárai egyenlő vagyoni viszonyok mellett egyenlő terhet hordozzanak. Minthogy pedig a római katolikus egyház használatában levő roppant vagyon lehetővé teszi reá nézve, hogy iskoláit, lelkészi állásait a nép megterhelése, sőt hozzájárulása nélkül is fentartsa: az egyház fentartásának terheivel tehát a protestáns egyházak tagjai jelentékenyen több terhet viselnek, mint más felekezetek, közelebről a római katolikus felekezetbeliek. Ám, ha az eset az volna, hogy ott a hivek adományozás, vagy bármi más uton, de önmagok hordták volna össze a fentartáshoz szükséges alapokat: nagyon természetesen nem lehetne szavunk hozzá. De állami, nemzeti vagyonból menteni fel egyik részét az állampolgároknak az egyházi teherviselés alól, ez míg igazságtalanság ama másik részszel szemben, addig nemzetietlen politika az állam részéről. Nemzetiétlen, mert hiszen magyar nemzeti politika az volna, ha mindenben a magyarság erősíté-

sére törekednének. Ezzel pedig a mennyiben a protestáns felekezetek közül az unitárius és református teljesen, a lutheránus nagy részben tiszta magyar, ellenben a római és a g. katolikus egyházak hivei együtt alig felerészben magyarok, épen a magyarságot gyengítjük. Nehány statisztikai adat szomorú világot derít ide.

Az 1891. évi népszámlálás találta Magyarországon, hogy az egész népességnek róm. kath. vallású teszi 50.88%-át, gör. kath. vallású teszi 9.61%-át, összesen 60.49%-át; a 3 prot. felekezet együtt 20.12%-át; továbbá az összes magyar anyanyelvű a népességnek mindössze 48.61%-át, míg a magyar anyanyelvű, azaz tiszta magyar protestáns ugyancsak a népességnek 17.18%-át. Tehát míg a római és gör. kath. vallásúak az egész népességnek elfoglalják 60.49%-át: addig a magyarságban 31.43%-kal vesznek részt, holott a 3 hitfelekezetbe oszló protestánsok közül nem egészen 3% van elvevő a magyarságra.

De mutat a statisztika még egyébb különlegességet is. Nevezetesen ugyanazon népszámlálás azt találta, hogy a r. kath. egyházban 2588 lélekre esik egy lelkész a luth. egyházban 1373 „ „ „ „ a reform. egyházban 1126 „ „ „ „ az unitárius egyházban 591 „ „ „ „ azaz a római egyház a kezei között levő roppant vagyonból nem tart fenn annyi lelkészi állomást, tehát ehhez képest nem gyakorol annyi befolyást a vallás-erkölcsi életre, a közműveltség terjesztésére, mint a szegény protestáns egyházak.

A tanügyi kormány legújabb időben rájött arra, hogy nem a nemzetiségeket, hanem az Alföld tiszta magyarságát kell emelni a művelődésben iskolák állításával. A vallásügyi kormány nem akarja megérteni, hogy az egyházi javaknak fentartásával e hazában az idegen elemek erősödnek, a magyarság gyengül.

Nagy István.

KÖZÉLETÜNK.

Megnyitó beszéd.

Tartotta a debreceni ev. ref. főiskola Vörösmarty-emléknapján 1900. évi dec. 11-én dr. Bartha Béla akad. igazgató.

Mélyen tisztelet közönség!

A görög-római hitrege Vestának a kegyelet öröklángját égettette, s a legnagyobb szerencsétlenségnek tartották, hogy ha ezen az oltáron a tűz kialudott.

A magyar nemzetnek is megvan Vesta-oltára s ez oltáron multunk emlékei nemzeti nagyságunk vezérlő alakjai iránti hála és kegyelet lángja lobog. És ez oltár szolgálatában kell, hogy ott legyen nemzetünk kicsinyje és nagyja, s örök lángjának ápolásában se a jó, se a balszerencse, se a hatalmasak, vagy a tömeg nemtetszése, avagy haragja ne tartson vissza, merthaz a szent parázs kialudnék, nemzeti létünk megsemmisülését jelentené.

Most is e szent oltár szolgálatára gyűltünk össze.

A magyar Pantheon nagy, dicső alakjai között a legnagyobbak, a legdicsőbbek közé tartozik Vörösmarty Mihály.

Ő az a költő, ki átérezte a múlt egész dicsőségét, a jelen összes fájdalmát, a jövő minden reményét, s mindezeknek isteni lantjának húrjain egy nemzettest szívverését hűen visszatükröző kifejezést adott.

Azt az embert, ki egy fát, egy arcot, egy részletet a természetnek, egy lélekindulatot a valónak megfelelőleg varázsol ecsetével egy darab vászonra, nagy

* Zsilinszky „Vallásügyi tárgy“ 1 k. 109. és kk.!

** Zsilinszky „Vallásügyi tárgy“ 2-ik k. 262. l.

művészek tartják. Mennyivel nagyobb művész az, ki egy nemzetet, egy társadalmat, egy kort, millió és millió ember vágyát, reményét, indulatát festi hűen, igazán s írja be a nemzet, az emberiség lelkének örök lapjaira!

És Vörösmarty költészete ezt tette. Hódoló tisztelet illeti érte őt, hódoló tisztelettel s kegyelettel ünnepljük emlékét e mai napon.

Száz évvel ezelőtt látta meg az imádott magyar haza fényes napvilágát, oly családból, mely minden ízében a nemzet zöméhez, testéhez tartozott. Alig fél-százados életfolyama alatt kiküzdötte a halhatatlanság koszorúját, élte egybeforrt a nemzet sorsával, s midőn az a küzdelem, melynél igazságosabbat nem látott a világ, elbukott, az ő lángelméjére is sötét köd homálya borult. Elmúlásában is népeé volt, mint életének minden percében. Hosszú haldoklása, övéi nehéz szenvedése dacára el lehet mondani róla, amit ő énekelt: „Múlása tiszta volt... Mint az égbe visszaröppenő sugáré“.

Születésének százados évfordulóján ez az egész ország ünnepe. Nem mondva csinálták ezt az ünnepet, hanem a honfíui érzés mélyéből elemi erővel fakadt fel.

Mi volt ez az ünnep? Nemzeti ünnep égő lángja a hazafias kegyelet Vesta-oltárán. Innen a magyar református Sion debreceni főiskolája el nem maradhatott, mert mi egynek érezzük magunkat e nemzet minden örömeivel, minden bánatával, testéből való test, véréből való vér vagyunk.

Szeretjük az emberiséget s a hazát, amint ő szerette.

Lelkünk minden érzése, szívünk minden dobbanása az emberiség legszentebb érdekeié, amint ő kívánta.

Az általános magyar nemzeti ünnep részesei kívántunk lenni, mert érzésünk, szívünk verése a nemzet érzésével, szíve verésével egy és ugyanaz, amiképpen az övé is az volt.

Igen!

Vörösmarty e hazáé, e népé, tehát az emberiségé!

A felekezeti villongások, a történelem hamisítások mai korszakában arra is tettek kísérletet, hogy őt egy felekezet foglalja le a maga részére, holott ő az egységes osztatlan magyar nemzeté, s csak egy oltárt ismert, a haza oltárát; azt is megpróbálták törpe epigonok, hogy Arany, Petőfi, Tompa, Jókai mellőzésével a magyar költészet legfényesebb csillagának, fejedelmének kiáltás ki, mert az utóbbiak nem azon templomban imádták Istent, melyben Vörösmarty.

A történelem szelleme tiltakozik ez ellen s a „Szózat“ költője, ha élne, mint rágalmat utasítaná vissza.

De véték ez a kísérlet a magyar nemzet géniusza ellen is. Tisztelvény mindenki hitbéli meggyőződését, a *nemzeti élet nagy kérdéseiben összes testvéreinkkel egyek óhajtunk lenni* s bünt követ el, aki az ellenkezőt csak azért akarja, mert vannak véreink, kik más hitet követnek.

De azok is bünt követnek el, kik *nagyjaikat nem nagyságuk, hanem felekezetük szerint akarják osztályozni*.

Az igaz magyar hazafíui érdem sem nem katolikus, sem nem protestáns, sem nem zsidó, hanem magyar.

E szent meggyőződés bizonyossága a debreceni reformált főiskola mai ünnepélye, melyet e nagy és

diszes közönség megjelenése iskolai ünnepélyeink között majdnem példátlanul fényessé tett.

Eltaláltuk, megértettük Vörösmarty egyéniségének, költészetének legdrágább kincsét: az egységes, hatalmas, erős magyar nemzet és állam kultuszát. Megértett és követett bennünket Debrecen művelt közönsége. Midőn ezért főiskolai tanárkarunk és ifjúságunk legmelegebb köszönetét tolmácsolom: e szép ünnepélyt az egységes, osztatlan magyar hazafiság jegyében megnyitottnak nyilvánítom.

Vörösmarty ünneplésekor.

Irta s a főiskola Vörösmarty ünnepélyén elmondotta: *Kun Béla* joghallgató.*

Mikor azt mondjuk, hogy miénk a költő,
Nagyot mondunk: nehéz beváltani.
Hiába mondja három emberöltő,
Ha nincsenek beváltva — álmai.
Hiába mondja ünnepzaj, hozsánna,
Ha föltámadna, tőlünk mást kívánna:
Csak azt a „jobb kort“, melyért epedett:
Szabad hazában szabad nemzetet!

Ha föltámadna, vajjon mit felelnék?
Ez örömmünnep vajjon nem kora?
Szabad valóban szívünk, ajkunk, elménk?
Itt-é a jobb kor, a nagyság kora?
Haladtunk-é csak annyit is előre,
Hogy nincs már lánc, mely lelkünket gyötörje,
S bár nincs kiviva mind, mit Ő akart,
De harci téren látja a magyart!

Ott látja bátran, büszkén, egyetértve,
Mint milliőkből álló sorfalat,
Mely, hogyha hull is veritéke, vére,
Tért tere foglal, törtet és halad,
Ujult időknek ostromát kiállja,
Nyílt homlokán a Munka glóriája,
Gyarapszik, nő, bár tengert szenvedve,
S minden ízében — Árpád nemzete!

Tudnánk-e Néki azt felelni bátran:
Hogy minden így van, mindez a való!
— Mert a ki fürdik hiu napsugárban,
Az olyan népnél nincs nagyobb család
Ki azzal kérked, a mije még nincsen
Inkább maradjon örökös bilincsen,
Inkább a rabság s lánc, mit rozsdá rág,
Mint ál-szabadság s —törpe unokák!

Ki börtönben nincs, még nem szabad ember,
Még nem méltó, hogy levegőn legyen,
Ha önmagától sikra szállni nem mer,
Ha alkut köt rá, hogy miket tegyen,
Ki önként vállalt szolgaságba lép be,
Ne merjen állni a költő elébe,
Be úgy se váltja, a mit Ő remélt,
S nem hogy adná, de — tépi a babért!

Az ily ünneplés rosszabb, mint a semmi,
Csak szóbeszéd, mely hívőket keres
S jobb a költőnek sírjában pihenni,
Mint fölvágní, hol annyi szív üres,

* Közzöljük e szép költeményt, mely az ismertett ünnepély egyik kiemelkedő pontja volt s mely a fiatal poetának dicsegetére válik.
Szerk.

Az ily ünnepből, bármi nagy a fénye,
Soh'sem fakadhat a jobb kor reménye,
Az ily ünnepnek jobb elmulnia,
Az ily ünneplés csak — komédia!

Tudnánk-e néki azt felelni bátran:
Hogy mindez nincs úgy mindez nem igaz!
Egy sincs közülünk benn az utcasárban,
Bár mindönk körül térdig ér a gaz!
Egy sincs közülünk, ki lelkét eladja,
Mindnek megvan a maga akaratja,
Csak célunk közös, mint a napvilág:
Hogy legyen itt igaz magyar világ!

Tudnánk-e néki azt felelni bátran:
— Mintha esküdnénk arra, a mi szent —
Hogy úgy hiszünk mi az ő Szózatában,
Mint fiú abban, mit apja izent,
Szívében hordja, ki csak magyar ember!
— S mit Ő megjósolt büszke félelemmel,
Miben utolsó menekvést talált:
Tuléltük már a „nagyszerű halált“!

Az élet az, mit nincs, ki elorozhat!
Mi múlt- s jelent jövőnkhez áthidal
S a nagy úton míg átkelünk: a Szózat
Ha kell: vezényszó, ha kell: harci dal,
Ha kell: toborzó, ha kell: szent imádság
Minden mi forral — s bár a vermet ássák
Gonosz szomszédok — ránk napfény derül,
Mi már megálltunk rendületlenül!

Tudnánk-e néki azt felelni bátran:
Hogy semmi ördög nem bír már velünk,
Hogy zengő ajkunk minden kis szavában
Szívünk szólal meg, ha ünnepelünk,
Hogy ez az ünnep nemesak addig ünnep,
Mig a reá szánt nagy napok letűnnek,
Hogy mindig hű lesz, ki most áldozta,
Hogy mindnyájunknál: első a haza.

Hogy imádjuk a Béke lobogóját,
Hogy soh'sem leszünk többé rabigán,
. . . Hogy fölvehetné újra tört vonóját
Ha élne még a hős: a Vén cigány,
S mig ráfigyelünk ittasulva, égve
Itt a közelbe s távol messzességre,
Hol magyar föld tart s él magyar család:
Zenghetné hozzánk a Jövő dalát!

Tudunk felelni! Így van! kétség: hallgass!
— Több a vigasz, mint az, mi leverő!
Mi csak fajunkban jó, nemes, hatalmas,
Ugy forr, mint hegy mélyén az őserő!
Csak idő kell még, hogy büszkén kitörjön,
Hogy izzó lángja szétfusson a földön,
Hogy rólunk szóljon a hir, a siker,
De addig várni és — dolgozni kell!

Tudunk felelni! Nincsen pihenésünk!
Pályánk: a küzdés! Jelszónk: fölfele!
Pötölni azt, mit évszázadja késtünk
Mig rajtunk ült az önkény éjjele,
Lezuzni azt, mi rossz emlék, maradvány
A korcs időkből; s lelket, szívet adván
A versenynek, mely vár, hív, integet:
— Szeretni egymást, mint testvéreket!

A költőt is csak így lehet szeretni!
Csak így ez ünnep — az Ő ünnepe!
Ha gyűlölet van bennünk egy csipetnyi:
A sir mélyén is feljajdul sebe!
Küzdjünk, haladjunk, de csak — összetartva:
Ebben legyen a költő bűvhatalma,
Szív szivre verjen, fogjon kéz kezét,
— Ez az út az, mely jobb korhoz vezet!

E jobb kor nincs itt, — de itt az alapja
A mi munkánkban! itt van a remény!
Sugárait már ide ragyogtatja,
Mint a hajnal az égbolt peremén!
A magyar szellem bontogatja szárnyát,
Merészen már is új mezőkön száll át,
Már is csodálják, mint új csillagot,
Mely a világra új fényt ragyogott!

Tovább! tovább csak! soha meg nem állva!
Majd miénk lesz még mindenütt a tér,
Majd teljesül a költő élet-álma,
Magától hull fejünkre a babér,
Majd járunk még mi tavaszban, virágon.
Majd „lesz még egyszer ünnep a világon“,
Majd hódít még az ősi szittyá kar,
Lesz legelől még s vezet a magyar!

Lesz még hatalmas, boldog Magyarország!
Lesz meg idő, hogy nem látunk borút!
A nagy népek majd akkor ide hozzák
A közös kézzel megfont koszorút,
Nem temetésre, szemöket törölve:
A szabadsággal örök menyegzőre,
Örömtől sir majd agg és fiatal,
— Az lesz a Jobb Kor, a vég-diadal!

. . . Majd akkor Téged újra ünnepelnek
Szózat költője! nagy Szellemkirály!
S mint riadója millió kebelnek
Ama Nagy Ének szájról-szájra száll!
Mi nem leszünk már . . . de Te megpillantod
Az ünneplőket — s pendítsd majd a iantot,
Hadd halljuk ott lenn, hol porunk kihül:
Hogy áll a haza — rendületlenül!

Levél a szerkesztőséghez.

Nagytiszteletű szerkesztőséghez!

A „Debreceni Protestáns Lap“ 47-ik számának,
Közéletünk rovatában, az „egyházkerületi közgyűlés“
című közlemény utolsó 3-ik szakaszában a Tisza-Ujlakra
vonatkozó értesítés téves alapon nyugvó határozatról
szól. Az igazság érdekében a helyesbitést kötelessé-
gemnek tartom s kérem ennek helyet adni becses
lapjában.

Tisza-Ujlakon a róm. kath. egyháznak a kincstár
kegyura. Személyi és dologi kiadásokkal teljesen el-
látja. Tehát fenntart a kath. egyház részére egy fi
és egy nőtanítóval egy fi és egy leányiskolát. Ez régi
dolog.

A reformátusok, gör. katolikusok és zsidók saját
erejükön tartottak egy-egy iskolát.

Ezen öt iskola a közelmúltban nem lévén már
elég a közoktatási szükséglet kielégítésére, 1883. évben
4 tanerővel állami iskola állítottott s megmaradt a két
kincstári kath. jellegű iskola is.

Az állami iskola a buzgó tanerők és olcsóság

által mind jobban rokonszenvesseé válván, a ref. iskolába folyton kevesebb növendék iratkozott be. Ez és egy más jövedelemforrás elapadása által nagyon megcsökkent a tanító jövedelme. Kérlemztünk iskolánk fentartásához állami segély iránt az 1893-ik évi XXVI. t. c. előírása nyomán. De a kir. tanfelügyelő úr szóbeli értesítése szerint, azon indoklással, mert „Ujlakon állami iskola van“, kérelmünk nem teljesített. Kilátásba helyezte azonban a kir. tanfelügyelő úr azt, hogy ha felekezeti iskolánkat bezúntatjuk, az állami iskola egy tanteremmel bővített és egy 5-ik tanerő — remélhetőleg a mi javunkra — alkalmaztatni fog, mivel az állami iskolában jelenleg ref. v. tanító nincs. Ezen időbe esett tanítónk eltávazása. S mint-hogy a csekély tanítói fizetésre különben sem kaptunk tanítót, iskolánkat 1897. március hó 6-án be kellett szúntetni.

Tehát az állammal szerződésünk nincs, hiszen az áll. iskola korábbi életü iskolánkat bezúntatásánál. Csak tanfelügyelői ígéretünk van, a mi még eddig nem lett beváltva. Elő lett ugyan ennek beváltása készítve s fel lett terjesztve a nagymélt. közoktatásügyi miniszteriumhoz, honnan írataink az 5-ik tanterem leveres-plajbászolásával érkeztek vissza. E miatt a község — mely szép megfelelő áll. iskolát akart építeni — az iskola építést le vette a napirendről. Ez ügyben most áll a malom, legalább nálunk nem forog a vitorlája.

Hogy azonban gyermekeink utolsóig nincsenek be iskoláztatva annak az áll. iskola igazgatósága nem kka. Onnan egyetlenegy-egy jelentkező sem záratik ki, míg a létszám be nincs telve. Hanem hiveink magok, a kik 1-ször megbuktatták saját iskolájukat az által. hogy az áll. iskolába iratták be gyermekeiket aránylag nagy számban, most pedig 2-szor mikor már nincs felekezeti iskolánk, nem mindnyájan szorgalmatosok az áll. iskolába való beiratkozással s a lekésettek persze nem vétetnek fel.

Tehát az a sérelmünk nincs, hogy válogatva elutasítatnának épen a mi növendékeink.

Hanem a sérelmünk az, hogy az állami iskola miatt, a midőn iskolánkat megbukott, nincs szakavatott emberünk a kántori teendők teljesítésére, mert az áll. iskolában egy reform. tanító sincs; és másodsor az, hogy a késedelmes szülők gyermekeiket nem tudják hova be iskoláztatni, mivel nem elég a négy tanterem.

Ezen sérelmünk orvoslása végett kifejeztük egyházlátogatás alkalmával s majd egyházmegyei gyűlésen azon óhajunkat, hogy egyházhatóságunk rendes útján jusson a magas kormány elé ezen sérelmünk és kérésünk, hogy az áll. iskola egy tanteremmel bővítették, hogy a késedelmes szülők gyermekei is beiskoláztathatók legyenek és hogy ezen 5-ik tanterembe a mi javunkra ref. tanító alkalmaztassék, mit annyival inkább jogunk van kérni és várni, mert a mellett, hogy a kath. egyház részére a kinstár kántor-tanítót tart fenn, az állami iskolában is a jelenleg alkalmazásban lévő tanítók kath. vallásúak.

Ha pedig ez lehetetlenné válnék, kénytelenek leszünk — szegénységünk dacára is — felekezeti iskolánk visszaállítását munkába venni. Így van.

Tisztelettel maradtam Tisza-Ujlakon, 1900. dec. hó 10-én

Sarkadi Mihály,
ev. ref. lelkész.

Nyilatkozat.

A „Debreceni Protestáns Lap“ f. évi 47-ik számában, „Közéletünk“ rovatában az egyházkerületi köz-

gyűlésről közölt tudósításban a vezetésem alatt álló tiszta-ujlaki állami elemi iskola is érintve van, s az mint *mumus* mutattatik be a nagy közönségnek. Az mondatik ugyanis ott, hogy a *t.-ujlaki ev. ref. szülőknek panasza van az áll. iskola ellen, mert az ev. ref. vallású szülők gyermekeit kiválogatva utasítja vissza az állami iskola, s hogy az ev. ref. vallású gyermekek semmiféle oktatásban nem részesülhetnek T.-Ujlakon.*

Mindezen állítás nem egyéb, mint egy hosszú láncolata a = nem tudom minek tulajdonítható — elferdítéseknek, mert mióta a t.-ujlaki ev. ref. egyház fennáll, s míg saját felekezeti iskolát is tartott fenn, soha annyi tiszta ujlaki ev. ref. vallású gyermek nem részesült rendszeres iskolázásban, mint épen az utóbbi években, a mióta T.-Ujlakon áll. iskola van. Ime, be széljenek a tények.

A felekezeti iskola fennállása idejében évente 30—40, legfeljebb 45 gyermek részesült iskolázásban. Ma pedig — a múlt évi adatokat véve alapul — a hivatalos összeírás szerint kimutatott 93 ev. ref. tanköteles közül járt az állami iskolába 87; a kinstári r. kath. iskolába 8, összesen iskolába járt 95 ev. ref. tanuló. Ezek közül helybeli volt 90, vidékről bejárt 5. Tehát az elmúlt i-kolai évben csupán csak 3 helybeli ev. ref. növendék nem járt iskolába, de ezek sem azért, hogy talán elutasítottak volna, hanem, mert nem jelentkeztek. Továbbá az állami iskolában az ev. ref. vallású növendékek más tekintetekben is ép oly elbánásban részesülnek, mint bármely más felekezethez tartozók. Ezt igazolja az, hogy tandíj-elengedésben, tankönyv-és ruhabeli segélyben az ev. ref. növendékek is ép úgy részesülnek, mint mások. Így p. o. a múlt tanévben a 87 ev. ref. tanuló közül tandíj-elengedést nyert 77, tankönyvet kapott 70, ruhabeli segélyben részesült (a 39 segélyezett közül) 11 ev. ref. tanuló; ima- és ének (Zsoltár) könyvet kapott 15 ev. ref. növendék.

És most fölkérem az illetékes nagytiszteletű esperes urat, méltóztassék alkalmat keresni arra, hogy ezen fenti adatok hitelességéről személyes meggyőződést is vehessen. Szívesen várjuk s adjuk a szükséges okmányokat rendelkezésére.

Különben állami iskoláinknak szerencséje van minden évben kétszer fogadhatni az egyházmegyei iskolalátogató küldöttséget. Ezen küldöttség előtt, s ez alkalommal a szülők előtt is a hit- és erkölcsstanból valamint az egyházi énekből minden évben kétizben alapos vizsgát tesznek az áll. iskolába járó ev. ref. növendékek, s a vizsgálat eredménye a nt. bizottság kijelentése szerint mindig azt igazolja, hogy a növendékek vallásos érzületét s a hittudományokban való jártasságát legkevésbé sem csökkenti az iskola jellege.

Ezek után be kell látnia mindenkinek, hogy az „államosítás“ sal szemben egyeseknél támadt „rémlátás“-ok épen itt, T.-Ujlakon nem „realizálódhatnak“, de nézetem szerint nincs ok sehol az állami iskolákban „rémet“ látni, csak „mindenki“ teljesítse kötelességét.*

T. Ujlak, 1900. dec. 12.

Piller József,
áll. el. isk. igazgató.

* A felvilágosító adatokat mindenesetre megnyugvással vesszük tudomásul addig is, míg az egyházkerület által kiküldött bizottság e tekintetben referál. A mi pedig a tisztelt tanító úr azon kijelentését illeti, hogy „nincs ok sehol az állami iskolákban rémet látni,“ bocsánat! ehhez már valamennyire mi is értünk s sajnós, — mi nekünk nem ez a meggyőződésünk. Különben ez már nagyon túlhaladott álláspont; erről vitatkozni nem is fogunk, de nem is akarunk.

Szerk.

IRODALOM.

50 templomi ének ev. ref. kántorok, tanítónö-
vendékek és középiskolai tanulók számára. Orgonára,
harmoniumra és vegyes karra alkalmazta *Hodossy*
Béla tan. kép. ének- és zenetanár. Megjelent Kókai
Lajos kiadásában Budapesten. Ára 1 korona. Nem régen
jelent meg a fenti címmel ellátott kis füzet. Szerzője
rövid előszóban megemlékezik újításairól, sajnos, azon-
ban egyáltalán nem indokolja azokat. Így aztán ne
vegye rossz néven hogy megmaradunk álláspontunk
mellett és sok tekintetben elítéljük munkáját. Nem he-
lyeseljük, hogy tekintet nélkül a dallam characterére,
mindegyik éneket egyforma mélyen transponálja. Nem
veszi figyelembe, hogy nem minden dallam hangzik
jól mély fekvésben s hogy a mély hangokat leginkább
busongó, szomorú dallamok szerelik; de hogyha p. o.
a LXXXIV. zsoltárt olyan mélyen énekeljük, hogy leg-
magasabb hangja a c, hol marad akkor az, ami kife-
jezi azt a csodaszép költeményt, mely már a túlnyomó
sok magas hangú magánhangzó miatt is a felső han-
gokat keresi. Szerző a szabatos szólamvezetést, mint
munkája egyik erős oldalát tünteti fel. Bocsásson meg,
de nem vagyunk egy véleményen. Minden bírálgatás
helyett felhívom figyelmét az V. zsoltárban az 9. és
10-ik tactus közt található tiszta quint és octáv men-
etekre, a 12-ik tactusban található helytelenül alkal-
mazott quart — sext — accordra, a 13—14-ik tactus
közt levő quint és octáv paralellekre. Az egész munka
tele van ilyenféle hibákkal, nem is számítva a rejtett
quint és octáv meneteket. Ezenkívül a szólamok men-
etének egyhangúsága a legnagyobb hiba. Ezen állítaso-
mat első sorban szerző fogja elismerni, ha fellapozza
p. o. a 17-ik dícséretet, hol a tenor 16 tactusban 20
b hangot énekel, vagy a CIV. zsoltárt, hol a tenorban
egymásután s é hangot találunk. A hazai szokásokat
tekintve, újításnak nevezhetjük azt is, hogy az inter-
ludiumok a verssorok közül kimaradtak. Szerző egy-
szerűen „elítéli azok használatát“, de hogy miért?
arról egy szót sem szól. Jöhet idő, mikor oly irányban
fejlődik közönségünk ízlése, hogy nem hallgatja szive-
sen a közjátékokat, de egyelőre ne változtassunk a
szokásokon, mert a kísérletezés ezen a téren nagyon
nehéz dolog, azonkívül veszedelmes is. Már pedig, úgy
véljük, szerző inkább megváltoztatja ebbeli nézetét,
sem minthogy a templomi éneklési kedvet, a régi szo-
kások erőszakos eltávolításával, bármi csekély mérték-
ben is csökkentse. Több mondanivalónk alig van a kis
munkáról, de mint fontos és egészen helyesen keresz-
tül vitt dolgot meg kell még említenünk, hogy az elő-
tactusoknak (Anfakt) munkájában nyomát sem találjuk.
Azt készségesen beismerjük, hogy szerzőnek van har-
monia-érzéke, de viszonzásúl ő is ismerje be, hogy
összhangzattani tudományának még szép útja van a
tökéletességig. *P. Nagy Zoltán.*

A D A T O K

a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében lévő
egyházak történetéhez.

82. Pótadatok a belényes-újlaki ev. ref. egyház
történetéhez.

(Vége.)

Hirdetés formulája: „A sárospataki anyaiskola,
mely a reformáció idejétől fogva e hazában lévő ecle-
zsiáknak mind a belső, mind a külső állapotban hasz-
nos tagokat s épületes tanítókat, bölcs előjárókat,
oszlop embereket szüle és formában megavult és job-

bára roskadozó épületek helyett, több esztendővel
előtt, a tanításra, tanulásra és az ifjúság lakására
alkalmas új épülethez fogván, minekutána az azzal
járó terhes költségekre, melyeket az idők mostohasága
szerfelett nevelt, többé magát elégtelennek érzi, ezen-
túl a Tiszán lévő főtiszteletű superintendentiához folya-
modott a szükséges segedelemért. Minek okáért a fő-
tiszteletű superintendencia rendelkezéséből kértetnek a
hívek közönségesen és egyenként, hogy meggondolván
az említett pataki iskolánkból hazánkra, vallásunkra
(egyházunkra), ecelezsiánkra századoktól fogva háram-
lott sok és különféle hasznokat és dícsőséget, meggon-
dolván, hogy ennek hanyatlása és alábbszállása vallá-
sunknak megsirathatlan kárát vonná maga után, mutas-
sák meg keresztyéni munkás szeretetüket az ezen
iskola számára való bőséges adakozás által. Mely végre
megbizott hiteles személyek házaiknál meg fogják ke-
resni a híveket, hogy az elszánt jótéteményt (akár pénz-
ben, akár életben) a jóltevő kezeikből elvegyék és a
legnagyobb hűséggel a rendelt helyre szolgáltatassák.“
E hirdetési formulárét is jónak láttam közölni.

A theologiai tanfolyam bevégezte után 1872. évi
októbertől 1873. évi ápril 24-ig mostani belényesi lel-
kész Sipos Imre B.-Ujlakon ödes atyja mellett teljesít-
tette a templomi szolgálatokat, a hol egyúttal a téli
estéken az iskola termében előadásokat tartott a fel-
nőtteknek, főképe a hazai és protestáns egyház történet-
ből, mely előadások alatt az iskola mindig tele volt
hallgatókkal“. (Kecskeméti képes nagy naptár 1894-ik
évre szóló 131 ik lapról első oldaláról alólról kiírva).
Az 1879-ik és 80-ik évek téli estéin Sipos János segéd-
lelkész és Kerékgyártó Mihály tanító tartottak felolva-
sásokat és előadásokat, előbbi az egyháztörténetből,
utóbbi Magyarország történetéből.

Ez idegen elemek közé ékelt egyház, melynek
tagjai szegények, maholnap kénytelen lesz átadni isko-
láját az államnak, mert nem képes önerején két taní-
tóságot fentartani, holott pedig — miután 100-nál több
az iskolakötelesek száma, — a második tanítóság is
felállítandó.

A belényes újlaki ev. ref. egyház vagyonkönyve
az 1896-ik évről.

Sorszám	Cselekvő vagyon	Évi jöve- delem				Becsérték	
		Evi jöve- delem		Becsérték		Becsérték	
		frt	kr	frt	kr	frt	kr
1	Templom és torony fel- szereléseivel	—	—	3000	—	3000	—
2	Szenteszközök	—	—	10	—	10	—
3	Lelkészlak s melléképü- letei	—	—	2000	—	2000	—
4	Iskola s melléképületei .	—	—	400	—	400	—
5	Az egyház által használt földek 1 h. 1237 □ öl	20	—	180	—	200	—
6	Lelkész használatában levő föld	76	—	495	—	571	—
7	Lelkeszi kert 600 □ öl .	10	—	80	—	90	—
8	22 h. legelő a közösben	—	—	440	—	440	—
9	12 hold erdő a közösben	—	—	220	—	220	—
10	Tanítói föld 1 h. 800 □ öl	18	—	120	—	138	—
11	Tanítói kert	8	—	60	—	68	—
12	11 hold legelő a közösben	—	—	220	—	220	—
13	6 hold erdő a közösben	—	—	110	—	110	—
14	Temető 1 hold 400 □ öl	—	—	100	—	100	—
15	Tőkepénz 500 frt	40	—	500	—	540	—
16	50 köböl tengeri	20	—	170	—	190	—
	Összesen	192	—	8105	—	8297	—

Sorszám	Szenvedő vagyon (Tartozások)	Évi kamat teher		A tartozás töké- mennyisége			
				egyen- ként		öss- zesen	
		frt	kr	frt	kr	frt	kr
1	A nagyszalontai ev. ref. gyámintézetbe tartozás	12	—	150	—	162	—
	Összesen	12	—	150	—	162	—

Kelt B.-Ujlakon, 1896. évi december hó 7-én.

Sipos János, ifjú Balla Mihály,
ev. ref. lelkész. (P. H.) gondnok.

604/1896 Láttam Nagyszalontán, 1896. évi dec. 11-én

Szell Kálmán,
(P. H.) esperes.

Perselypénz 1858-ban 8 frt 24 kr., 1859-ben 10 frt 54 kr., 1860-ban 9 frt 67 kr., 1861-ben 15 frt 40 kr., 1862-ben 14 frt 71 kr., 1863-ban 11 frt 94 kr., 1864-ben 8 frt 45 kr., 1865-ben 8 frt 10 kr., 1866-ban 10 frt 89 kr., 1867-ben 15 frt 26 kr., 1868-ban 14 frt 52 kr., 1869-ben 15 frt 76 kr., 1870-ben 17 frt 36 kr., 1871-ben 9 frt 66 kr., 1872-ben 8 frt., 1873-ban 8 frt 46 kr., 1874-ben 8 frt 91 kr., 1875-ben 4 frt 80 kr., 1876-ban 9 frt 1 kr., 1877-ben 6 frt 77 kr., 1878-ban 6 frt 87 kr., 1879-ben 8 frt 77 kr., 1880-ban 9 frt 41 kr., 1881-ben 7 frt 77 kr., 1882-ben 8 frt 36 kr., 1883-ban 9 frt 34 kr., 1884-ben 8 frt 15 kr., 1885-ben 7 frt 15 kr., 1886-ban 8 frt 68 kr., 1887-ben 8 frt 14 kr., 1888-ban 6 frt 74 kr., 1889-ben 6 frt 5 kr., 1890-ben 6 frt 20 kr., 1891-ben 7 frt 67 kr., 1892-ben 8 frt 91 kr., 1893-ban 6 frt 49 kr., 1894-ben 10 frt 90 kr., 1895-ben 10 frt 53 kr., 1896-ban 9 frt 16 kr.

36 év alatt gyűlt a perselybe összesen 374 forint és 75 krajcár, azaz háromszázhetvennégy o. é. forint és hetvenöt krajcár.

Legyen áldás egyházunkon és hazánkon!

Ennyi pótagaddal járulok a belényes-ujlaki egyház történetéhez.

Vagyok Belényes-Ujlakon, 1897. évi január 27-én

Sipos János.
ev. ref. lelkész.

KÜLÖNFÉLÉK.

— **Lapunk** felelős szerkesztője *Sass Béla* theol. akad. tanár f. hó 31-én a lap szerkesztéséről visszavonul s helyét *Eröss Lajos* theol. akad. tanár jelenlegi társszerkesztő foglalja el

— **Főtiszt. és méltóságos Kiss Áron** püspök úr egy a nyakán már másodjára képződött darázs-fészek miatt, ma egy hete fájdalmas operációnak volt kénytelen alávetni magát, a mely elé, tekintettel az ősz patriarcha magas életkorára, féltő aggodalommal tekintettünk. Jól esik tudatnunk olvasóinkkal, hogy erős szervezete minden komolyabb baj nélkül kiállotta a kínos műtétet, a mely után a főtisztelendő úr természetesen pár hétig szobáját nem hagyhatja el.

— **A 70 éves Tisza Kálmán.** Ha igaz az a szálló igévé vált mondás, hogy ki-ki annyit él, a mennyit a közügyeknek használ (pedig igaz), úgy Tisza Kálmán,

ki életének 70-ik évét most töltötte be, azon kevesek közé tartozik, kiket az Isten kegyelme a leghosszabb életre praedestinált. Kora ifjúságától elkezdve mindenütt ott látjuk őt, hol a munka folyik s több mint 40 év óta nincs nagyobb szabású megnyilatkozása sem politikai, sem egyházi, sem társadalmi életünknek, mely nevével inkább, vagy kevésbé összeforrvá ne volna. S tetterőre, munkakedvre, szívósságra még ma is a régi. Legyen is, maradjon is még sokáig az! S akár áldják, akár gáncsolják, elismerés, mint gáncs, plus, mint mi (a hogy a különböző gusztusú emberek taksálják) szóval: minden, de minden váljék hasznos élete meghosszabbítására! Ezt mi hazánk, egyházunk s közéletünk jól felfogott érdekéből kívánjuk a 70 éves Tisza Kálmánnak. „Ocasio aegre offertur, facite amittitur“!

— **Concha indítványa az egyetem bölcséleti karán.**

Már ki volt szedve lapunk első cikke, midőn a lapokból arról értesülünk, hogy a bölcséleti kar a Concha-féle javaslatot visszaütötte. Szívünk mélyéből gratulálunk ez állásfoglaláshoz. Hátra van még az orvosi kar s az egyetemi tanács. Jól esik hinnünk, hogy ezek a testületek a bölcséleti kar utolsó kenete után, majd csak eltemetik már végképpen azt a szörnyszülöttet, mely fogantaték Conchától s születék a jogi kar firmája alatt. Mert a felvilágosodott gondolkodásáról általánosan ismert kultuszminiszterrel, már most hibának tartanók még csak feltételezni is, hogy azt a Concha-féle javaslatot vissza ne utasítaná oda a hova való t. i. a közép-kor jól lecsukandó lomtárába.

— **Vörösmarty-ünnep a főiskolában.** Impozáns, lélekemelő ünnep színhelye volt f. hó 11-én a főiskola diszterme. Vörösmarty születésének 100-ik évfordulója alkalmából tartotta ezt a collegium tanárkara és ifjúsága, amint ez az ünnepre szóló meghívón jelezve is volt. A nagy terem színültig megtelt előkelő közönséggel, ami bizonyítja, hogy ősi iskolánk iránt a debreceni intelligencia a legnagyobb érdeklődéssel viseltetik. A megjelentek nagy számában ott láttuk gróf Dégenfeld József egyházkerületi főgondnokot Simonffy Imre kir. tanácsost, a collegium helyi gondnokát, Bernáth Elemér kir. táblai elnököt, Márk Endre ügyvédi kamarai elnököt, Lestyán Adorján kir. közjegyzőt, Csath Zsigmond posta és távirtda főnököt és még számos kiválóságát a debreceni társadalomnak. Különösen azonban a nők voltak nagy számmal, amit különben főiskolai ünnepélyeink alkalmával mindig a legnagyobb örömmel tapasztaltunk eddig is. Az ünnepély a Szózat eléneklésével kezdődött, melyet a főiskolai énekkar adott elő s melyet a közönség állva hallgatott végig. Azután dr. Bartha Béla ez évi akadémiai igazgató tartotta meg eszmékben gazdag, szónoki hévvel előadott megnyitó beszédét, melyet lapunk más helyén egész terjedelmében közlünk. Szücs László hittanhallgató és Kun Béla joghallgató szavatai után dr. Ferenczy Gyula, az irodalmi önképzőkör felügyelő tanára tartott ünnepi szabad előadást Vörösmartyról, nagy elmeélel és sok szellemmel fejtegetvén a nagy költő minden felekezeti partikularismustól ment erős magyar nemzeti hitvallását, s megrajzolván markáns vonásokkal Vörösmarty emelkedett jellemzésében a magyar nemzeti szellemtől vezérelt katolikus hazafinak az ideálját. A riadó tapssal fogadott előadás után Takács Endre joghallgató szavalt még el Vörösmarty Gondolatok a könyvtárban című mélyeséges költeményét és Pirkler Ernő joghallgató Ábrányi Emilnek alkalmi költeményét s az ünnepély a Kölcsey Hymnusának eléneklése után véget ért.

A teljesen sikerült ünnepélyre csak egyetlenegy észrevétel lehet tenni, feltűnt ugyanis, hogy bár az ünnepély a főiskola tanárkara és ifjúsága nevében volt meghirdetve, s bár ott láttuk a főiskola mindenik tanszakának tanári karát: mégis az ünnepély lefolyásában a főiskolának csakis egy tanszaka, az akadémia szerepelt. Hát a tanítóképző intézet és a gymnasium nem tartozik a főiskolához? Miért nem vett részt ténylegesen az ünnepélyben e két tanszak tanárkara és ifjúsága? Avagy a főiskola egy jelentős az akadémiaival? — s — n.

— **A főgymnasiunmi önképzőkör Vörösmarty-ünnepe.** A főiskola főgymnasiumában működő önképzőkör f. hó 16-án a Kollegium dísztermében Vörösmarty-ünnepet rendez. Az ünnep műsora a következő: 1. Vörösmarty Főthi dalát előadja a főgymnasiumi énekkar. 2. Megnyitó beszédet tart dr. Gulyás István, az önképzőkör felügyelő tanára. 3. Madai Gyula VII. o. t. alkalmi költeményét szavalja Kiss Pál VI. o. t. 4. Mendelssohn Opus VII. 4. darabját előadja a főgymnasiumi zenekar. 5. Nagy Sándor VIII. o. t., önképzőkör elnök emlékbeszédet olvas fel. 6. Vörösmarty Az úri hölgyhöz c. költeményét szavalja Kovács József VIII. o. t. 7. A főgymnasiumi zenekar Mácsay Sándor főiskolai énektanár átíratában Vörösmarty-dalokat ad elő. 8. Vörösmarty Petike című humoros költeményét szavalja Baróthi István VII. o. t. 9. Vörösmarty A vén cigány című költeményét szavalja Halász Imre 8. o. t. 10. Vörösmarty Szózatát előadja a főgymnasiumi énekkar. Az ünnepély 1 korona belépti díjjal van tervezve s az ebből befolyó jövedelem egyrésze a Budapesten felállítandó Vörösmarty-szoborra másik része a most alakult s máris szépen működő főgymnasiumi zenekör alapjára van szánva. A szép sikerrel biztató ünnep lefolyásáról lapunk következő számában fogunk referálni.

— **Vörösmarty születésének századik évfordulója** alkalmából szép ünnepélyt rendezett a h.-nánási gymn. tanárkara a városi dalárda közreműködésével folyó évi dec. hó 1-én, melynek sikerét növelte azon körülmény, hogy a hazafias ünnepély alkalmat adott arra, hogy a város lakossága rang és pártkülönbség nélkül részt vegyen gymnasiumunk ünnepélyén, mely a városháza nagytermében tartatott. A városi dalárda elénekkelte a Hymnust, mely után *Márk Imre* tanár tartott a nap fontosságához méltó szép beszédet, majd *Benkő Piroska* kisasszony szavalta el érzéssel a Szép Ilonkát, azután a városi dalárda adta elő a Késő vágy c. darabot, azután *Váczy József* tanár olvasott fel a költő családi életéről, majd *Dobrossy István* tanító adta elő a Vén cigányt, végre a Szózat fejezte be az ünnepélyt. Utánna a dalárda rendezett sikerült összejövetelt. Baresa János.

— **Köszönet és kérelem.** Nem mulaszthatom el háládatos köszönetemet nyilvánítani e becses lap nagytiszteletű szerkesztője iránt, hogy szíves készséggel helyet adott a Sinay Miklós tisztelőihez intézett felhívásomnak. Szinte nem mulaszthatom el, hogy hálás köszönetet ne mondjak azon lelkesztársaknak is, kik eddigelé jelentkeztek s előfizettek, hogy az „Emlékezés Sinay Miklósról” című dolgozat napvilágot láthasson; a legelső volt Révész Kálmán kassai lelkész s abaúji esperes, ki az anyagi gyámolításon kívül egy nevezetes adatot is szíves volt küldeni a Sinayról szóló Emlékezéshez. Ezen megemlékezésben közölve lesz Révész Imrének 1868. október hó 13-án este a vacsoránál Sinayról, annak tragikus sorsáról, valamint paksi Sza-

mári Istvánról tett nyilatkozata oly alakban, a mint én azt lejegyeztem; mert köztudomásúlag az étkezések alkalmával mindig nagyérdékű, nevezetes és főként a magyar református egyház történetébe vágó dolgokról szokott beszélni. Valaha talán ezen beszédek, mint „Révész Imre asztalbeszédei” világosságot is láthatnának, egyrészt ugyan közöltem volt a „Szabad Egyház” régebbi folyamaiban. Kérelmem pedig a tisztelt megrendelő lelkesztársakhoz az, hogy mivel még most is érkezik egy-két megrendelés, a nyomdász a héten még a nyomandó példányok felőli tájékozása végett vár, de az ünnepre iparkodni fog az első számot a tisztelt előfizetők kezeihez eljuttatni; addig kérem becses türelmüket. A megrendelők nevei lapunkban közzétételnek. Szapáryfalva, dec. 11. Rác Károly ev. ref. lelképásztor.

— **A magyar keresztyénség 900. éves jubileuma** volt a már-már végefelé közeledő évnek egyik kimagasló eseménye. A róm. kath. egyház nagy fényvel ünnepelte meg a nevezetes évfordulót. Protestáns egyházaink egyik-másik kerületben az év utolján tartanak hálaadó istenitiszteleteket. E ritka és nevezetes alkalomra irt egyházi beszédemet megfelelő elő- és utóimákkal együtt kinyomattam egy kis füzetben, mely 50 fillérért nálam megrendelhető. Körmend (Vas megye), *Fülöp József* ev. ref. lelkész.

— **Halálozás.** Kiss Bertalan keéri lelkészt súlyos c. apás érte. György fia, a ki a debreceni főgymnasium V. osztályának volt növendéke, folyó hó 12-én hosszú és kínos betegség után jobblétre szenderült. Temetésén, a mely folyó hó 14-én a tanárok és tanulótársak részvételével ment végbe, Csiky Lajos főiskolai lelkész tartott imát és beszédet, a sirnál pedig Elek Lajos főgymnasiumi tanár mondott néhány meleg búcsúszót. A kedves gyermek halálát nemcsak szülei siratják, hanem őszintén fájlatják tanárai is, a kik a főgymnasium egyik legkiválóbb előmenetelű és igen szeretetreméltó növendékét veszítették el benne.

— **Hátralékos előfizetőinket** november hó elején zárt levélben is felkértük tartozásuk kiegyenlítésére. Sokan azonban e kérésünket mind ez ideig nem vették figyelembe. Most ez úton ismét sürgetve kérjük, hogy még ez év folyamán tegyenek eleget kötelezettségüknek és kiméljék meg úgy önmagukat, mint minket is a további eljárás kellemetlenségeitől.

— **Kimutatás az őszi segélygyűjtésről.** A Debrecenben szokásos őszi segélygyűjtés eredménye volt főiskolánk, illetőleg tápintézete s szegénytanulói részére: készpénzben 1569 kor. 91 fil., termények értéke 45 kor. 94 fil. Összesen 1615 kor. 85 fil. A tavalyi eredmény volt 1617 korona 85 fillér.

— **„Liturgiai apróságok”** című Egyházszeretési beszédeinek megrendelőit arra kéri Gal Péter sárközi lelkész (u. p. Sárköz-Ujlak, Szatmármegye), hogy a költséges utánvételezést, a mi 65 fillérrel többbe jő, mellőzve, egyenesen a 3 korona utalványozásával rendeljék meg: mert így a könyv minden további költség nélkül bérmentve jut a rendelő kezébe. Különben a mű könyvkereskedésben is kapható. Debrecenben László Albert, Miskolcon Ferenci B., Szatmáron Leöwy Miksa urak üzletében.

— **Felhívás előfizetésre.** „Tíz parancsolat” címen tizenegy egyházi beszédet bocsátok közre e tárgyról négy nyomtatott ivnyi terjedelemmel. Előfize-

tési ára 50 fillér, mely alólirotthoz küldhető. A füzet február hóban jelenik meg. Békés, 1900. évi december hó 11-én. *Török Zoltán*, községi írnök.

— **László Albert** debreceni könyvkereskedő „Bibliotheca Theologica“ című könyvjegyzékét lapunk mai számához mellékelve veszik t. olvasóink.

— **Fertőző betegségek ellen**, melyek leginkább az egészségtelen ivóvíz által terjesztetnek, biztos óvszer a tiszta egészséges ásványvíz. Felhívjuk tehát olvasóink szíves figyelmét a „Krisztály Szt.-Lukácsfürdői hegyi forrás hirdetésére.“

TARTALOM - JEGYZEK: Magyar királyi tudományegyletem. Eröss Lajos. — Zárszámadás. Nagy István. — Tárca: János ereje. V. Közéletünk: Megnyitó beszéd. Dr. Bartha Béla. — Vörösmarty ünneplésekor. Kun Béla. — Levél a szerkesztőséghez. Sarkadi Mihály. Nyilatkozat. Piller József. — Irodalom. — Adatok a tiszántúli ev. ref. egyházkerület kebelében levő egyházak történetéhez. Pótadatok a belényes-újaki ev. ref. egyház történetéhez. Sipos János. — Különfélék.

Felelős szerkesztő: **SASS BÉLA.**

Szerkesztő-társ: **Eröss Lajos.**

Nagytiszteletű s tekintetes egyházi előljáróság.

Elmúlászthatatlan kötelességemnek tartom a nagytiszteletű és tekintetes egyházi előljáróságokat értesíteni arról, hogy 8 éve fennálló

orgona építészeti műtermemet,

mely eddig Széchenyi-utca 1805. szám alatt volt,
1899. év november hó 1-től

Darabos-utca 7. szám alá

teljesen e célra újonnan épített házamba helyeztem át, ahol azt a mai kor kívánalmainak megfelelően rendeztem be úgy, hogy bármilyen nagyságú és kivitelű orgonákat, állító termemben teljesen elkészíthetők s azokat átvizsgálás után megrendelési helyökre szállítom. Munkám jószágáról kezeskedik azon nagyrabecsült pártfogás, hogy évente *10—15 ev. reform. egyháznak* szolgálók munkámmal s magam is, mint református vallású, egyházam érdekét tartom szem előtt s úgy az árakban, mint a kivitelben a teljes megbízhatóságra törekszem.

Továbbra is szíves pártfogásukba ajánlva magamat, maradtam teljes tisztelettel

Kerékgyártó István

orgona-építő.

A „NEUMANN M“ czég debreczeni áruházáról.

A tiszántúli ref. egyházkerület lelkész és tanító urai előtt nem ismeretlen a

„NEUMANN M.“ czég

Hiszen évek hozzu sora óta, a mióta ez a czég a közönség osztatlan bizalmát bírja, nincs eset rá, hogy e nagy egyházkerület lelkészei, tanítói Debreczenben járva, ne tekintsek meg azt a kitünő hirnévnek örvendő nagy áruházat.

A kitünő minőségű férfi-, fiu- és gyermek-ruhákkal felszerelt áruház kielégíti a legkényesebb igényeket is. Ezt bizonyítják az összes vásárlók, de különösen azok a szülők, kik gyermekeik ruhaszükségletét itt szerzik be.

A nagytiszteletű lelkész és tanító urak Debreczenbe jöve ne mulasztják el ezt a látványosság számba menő hatalmas áruhá-

zat megtekinteni. Igaz élvezettel fogja látni mindenki ezt a nagy üzletet, mely a szoliditásnak, olcsóságnak mintaképe.

Nincs itt holt saison soha. Élénk az üzlet az év minden szakában. mert a vevők óriási tömege helyből úgy mint vidékről a *Neumann M.* céget keresi föl.

A cég főtörekvése az üzlet jó hírnevét minden időben és körülmények között fenntartani, de arra nem is volt eset, hogy *Neumann M.* áruháza ellen panasz emeltetett volna.

Olcsóság, tartósság és csinoság tekintetében a Neumann cég árui versenyen felül állanak.

A tiszántúli egyházkerület lelkész és tanító urai pedig különösen bizalommal fordulhatnak azt üzlet vezetőjéhez, mert hiszen, mint törzs vevőközönség különös figyelemben részesülnek minden alkalommal.

Ezután is figyelmükbe ajánljuk ezt a régi kitünő hírnevű előkelő céget.

NEUMANN M. Debreczen, főtér, a postával szemben.

Mérték utáni megrendelések legjobban eszközölhetnek.

Pontos ezimre figyelni tessék.

Szabott ár! Szabott ár! Szabott ár! Szabott ár!